

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav informačních studií a knihovnictví

Informační studia a knihovnictví

Bakalářská práce

Jana Bednářová

Role veřejných knihoven v rozvoji místních komunit

Komunitní činnost Severočeské vědecké knihovny v Ústí nad Labem

The Role of Public Libraries in the Community Development

Community activities of the North Bohemian Research Library in Ústí nad Labem

Praha 2022

Vedoucí práce: Mgr. Michal Hokynek

Identifikační záznam

BEDNÁŘOVÁ, Jana. *Role veřejných knihoven v rozvoji místních komunit: komunitní činnost Severočeské vědecké knihovny v Ústí nad Labem*. Praha, 2022. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce Michal Hokynek.

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé práce Mgr. Michalu Hokynekovi za odborné vedení práce, vstřícnost při konzultacích a cenné rady.

Děkuji také Mgr. Zdence Andree za pomoc při gramatické kontrole práce a získávání údajů pro výzkumnou část práce.

Poděkování patří i mé rodině, přátelům a zejména kolegům za trpělivost a stálou podporu v průběhu zpracování práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 11. 5. 2022

.....

Jana Bednářová

Abstrakt

Tato bakalářská práce předkládá základní fakta o roli veřejných knihoven v souvislosti s jejich úlohou v rozvoji místních komunit. Teoretická část se vyjadřuje k tématu komunitních knihoven v obecné rovině, formuluje základní údaje a odkazuje na definice a užívané pojmy. Zároveň popisuje, jakým způsobem společnost vnímá knihovny komunitního typu a jak ke komunitám, jejich mapování, rozvoji a udržitelnosti přistupují knihovny samotné – s jakými problémy se potýkají, s jakými cílovými skupinami pracují a jak vnímají v tomto směru svou budoucnost.

Cílem této práce je uvést téma komunitních knihoven do širšího kontextu, poukázat na to, jak knihovny současnosti fungují v prostředí, v němž lze nalézt díky sdílení a soudržnosti s místními komunitami nové perspektivy a plnit funkci plnohodnotné kulturní, vzdělávací a společenské instituce. Je zřejmé, že proměna, již moderní knihovny prochází, je znatelná jak z hlediska poskytovaných služeb, kvality nabízených aktivit, tak variability využití veřejného prostoru, dokumentů, materiálů a technologií. Tyto kladné atributy knihoven ve vztahu ke komunitám se práce snaží zohlednit prostřednictvím příkladů dobré praxe vybraných českých knihoven a ohlédnutím na situaci v zahraničí. Záměr práce nabídnout vhled na možnosti komunitních aktivit v knihovnách je blíže charakterizován na příkladu Severočeské vědecké knihovny v Ústí nad Labem. Výzkum proběhl metodou případové studie – primárně sběrem a průzkumem tematických materiálů a odborných dokumentů, dále pomocí dotazníkového šetření.

Výsledky průzkumu ukazují na hodnoty, které veřejné knihovny mají nejen pro komunitu, ale pro celou společnost (v tomto smyslu možných budoucích komunit). Knihovny jsou flexibilní a dokáží rychle reagovat na změny ve společnosti a na kritické situace. Díky husté a silné knihovnické síti a vlastní knihovnické komunitě jsou schopné i v případě různých úskalí a komplikací úzce spolupracovat. Na základě společného sdílení osobních zkušeností, příkladů dobré praxe a informací se učí hledat cesty ke konkrétním cílovým skupinám, mapovat potřeby a podporovat místní komunity v jejich činnosti a soudržnosti. Významnou roli v rozvoji komunitních knihoven hraje jejich podpora, a to nejen z pozice jejich zřizovatelů, ale i ze strany zájmu obyvatel a místních komunit.

Klíčová slova: komunitní knihovna, komunita, veřejná knihovna, krajská knihovna, komunitní aktivita

Abstract

This bachelor thesis presents the basic facts about the community development role of public libraries. The theoretical part discusses the subject matter of community libraries in general terms, formulating its essential concepts and referring to the definitions and terms used. The public perception of community libraries, and the manner in which these libraries approach community mapping, development and sustainability are also dealt with. The thesis further describes the problems community libraries face, the target groups they work with as well as the vision they follow in this undertaking.

The aim of this thesis is to present community libraries in a broader context, to show how libraries of today operate in an environment in which new perspectives can be found through sharing, solidarity and collaboration with local communities, and how they can function as fully-fledged cultural, educational and social institutions. Naturally, the transformation that modern libraries are undergoing is not only reflected in the quality of the services provided and the activities organized, but also in the variability of the use of public space, documents, resources and technologies. The thesis seeks to trace these community-friendly attributes of libraries using examples of good practice in selected Czech libraries, and also by providing an overview of the situation abroad. The objective of the thesis to offer an insight into community activity options in libraries is further pursued via a project in the North Bohemian Research Library in Ústí nad Labem. The case study method was employed in the research primarily involving the collection and examination of thematic materials and professional documents, as well as carrying out a questionnaire survey.

The results of the survey show how valuable public libraries are not only for communities, but society as a whole (performing as future community centres). Libraries are flexible enough to respond quickly to both societal changes and in times of crises. Owing to a dense and robust library network and their own library community, libraries are also able to cooperate closely in the face of various complications and challenges. By sharing their unique experience, exchanging information and utilizing examples of good practice, they learn to find ways to reach specific target groups, map their needs and support the activity and cohesion of local communities. The support of their founding institutions as well as the engagement and involvement of local resident networks is vital for the development of community libraries.

Key words: community library, community, public library, county library, community activity

Obsah

Předmluva	8
1. Úvod	9
2. Vymezení základních pojmů	11
2.1 Definice veřejné knihovny	11
2.2 Krajská knihovna	12
2.3 Komunita a komunitní aktivity knihoven	13
3. Knihovna v roli komunitního centra	16
3.1 Komunitní knihovna.....	16
3.2 Vzdělávání knihovníků ve vztahu ke komunitnímu knihovnictví	21
4. Komunitní aktivity knihoven	23
4.1 Komunitní programy	23
4.2 Příklady dobré praxe v České republice.....	25
4.2.1 Knihovna J. M. Hovorky ve Statenicích – Obýván vesnice, Středočeský kraj	26
4.2.2 Knihovna Karla Dvořáčka ve Vyškově, Jihomoravský kraj	26
4.2.3 Knihovna Kroměřížska, Zlínský kraj	26
4.2.4 Knihovna města Hradec Králové, Královéhradecký kraj.....	26
4.2.5 Knihovna města Ostravy, Moravskoslezský kraj	27
4.2.6 Krajská knihovna Karlovy Vary, Karlovarský kraj.....	27
4.2.7 Krajská vědecká knihovna v Liberci, Liberecký kraj.....	27
4.2.8 Masarykova veřejná knihovna Vsetín, Zlínský kraj.....	28
4.2.9 Městská knihovna Dobříš, Středočeský kraj	28
4.2.10 Městská knihovna Louny, Ústecký kraj	29
4.2.11 Městská knihovna Polička, Pardubický kraj	29
4.2.12 Městská knihovna Sedlčany, Středočeský kraj	29
4.2.13 Městská knihovna ve Svitavách, Pardubický kraj	30
4.2.14 Městská knihovna v Trmicích, Ústecký kraj	30
4.2.15 Místní lidová knihovna Kostomlaty pod Milešovkou, Ústecký kraj.....	30
4.2.16 Obecní knihovna Číměř, kraj Vysočina	30
4.2.17 Regionální knihovna Karviná, Moravskoslezský kraj.....	31
4.2.18 Veřejná knihovna Slivenec, kraj Praha	31
4.3 Situace v zahraničí	31
4.3.1 Evropa.....	32

4.3.2 Jižní Amerika.....	32
4.3.3 Severní a Střední Amerika.....	33
4.3.4 Asie.....	34
4.3.5 Afrika.....	34
5. Použité metody výzkumu	35
5.1 Dotazníkové šetření.....	35
5.1.1 Příprava dotazníkového průzkumu.....	36
5.1.2 Zpracování výsledků a zhodnocení dotazníkového průzkumu	37
5.2 Dokumenty a fyzická data.....	42
5.2.1 Postup práce.....	42
5.2.2 Zpracování výsledků průzkumu	43
6. Komunitní činnost Severočeské vědecké knihovny Ústí nad Labem	44
6.1 Analýza konkurence.....	44
6.2 Metodická pomoc knihovnám.....	46
6.3 Parciální přehled aktivit komunitního typu.....	47
6.3.1 Děti a rodiny s dětmi, mládež, školy	47
6.3.2 Senioři, osoby se zdravotním postižením.....	48
6.3.3 Široká veřejnost	49
6.3.4 Konverzační a diskusní kluby	50
6.3.5 Zájmové činnosti a projekty	50
6.3.6 Spolupráce s jinými subjekty, participace na komunitních akcích.....	51
7. Závěr	52
Seznam použité literatury	55
Seznam audiovizuálních zdrojů	64
Seznam příloh	65

Seznam zkratek

DDM	Dům dětí a mládeže
EDS	Evropská dobrovolná služba
IFLA	International Federation of Library Associations and Institutions (Mezinárodní federace knihovnických sdružení a institucí)
IROP	Integrovaný regionální operační program
K21	Knihovna 21. století (dotační program MK ČR)
KK	Krajská knihovna
MAS	Místní akční skupina
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
ORP	Obec s rozšířenou působností
SKIP ČR	Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR
SKS	Severočeský klub spisovatelů
SPC	Speciálně pedagogické centrum
SVK	Severočeská vědecká knihovna Ústí nad Labem
TDKIV	Terminologická databáze knihovnictví a informační vědy
UJEP	Univerzita Jana Evangelisty Purkyně
VISK	Veřejné informační služby knihoven (dotační program MK ČR)
VKIS	Veřejné knihovnické a informační služby
VU3V	Virtuální univerzita třetího věku
ZpDVPP	Zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků

Předmluva

Cílem této práce je zmapovat roli veřejných knihoven v rozvoji místních komunit a ilustrovat možnosti a rozdíly komunitní činnosti knihoven v malých obcích v protikladu ke knihovnám ve větších městech a knihovnám krajským. Výchozím předpokladem je, že ve větších městech je rozvoj komunitní role knihoven o něco složitější a je tak nutné potřeby komunit opakovaně mapovat a sledovat. Tento rozpor může být dán demografickými rozdíly jednotlivých oblastí, ale i konkurenčním prostředím. Knihovny nejsou jedinými společenskými, osvětovými, komunitními a kulturními centry v určitém územním celku, v místě působí další organizace, spolky a instituce a často vytváří aktivity se shodným tematickým obsahem a oslovují stejné cílové skupiny. Je také třeba zohlednit, že malé knihovny fungují na zcela jiném principu než knihovny větší.

Teoretická část práce se věnuje především popisu charakteristik základních pojmů a začleňuje téma do širšího kontextu spolu s uvedením příkladů dobré praxe z oblasti komunitních aktivit českých i zahraničních knihoven. Praktická část se zabývá výzkumem komunitní role českých knihoven a jako příklad dobré praxe uvádí Severočeskou vědeckou knihovnu v Ústí nad Labem – knihovna jako realizátor komunitních akcí, poradce a mentor metodické pomoci knihovnám v Ústeckém kraji. Výzkum byl realizován metodou případové studie za využití kvalitativních technik sběru dat.

Průzkum dat pro potřeby případové studie probíhal dvěma způsoby. Pro získání podkladů pro porovnání jednotlivých knihoven v České republice proběhlo dotazníkové šetření, kterého se zúčastnilo 119 veřejných knihoven (včetně Severočeské vědecké knihovny). Pro hlubší studii vedoucí k poznání komunitní role Severočeské vědecké knihovny a jejího naplňování proběhl vlastní průzkum interních dokumentů knihovny a veřejně dostupných zdrojů a materiálů.

Veškeré informace jsou platné k datu 11. 5. 2022. Práce čítá od předmluvy po závěr 107 730 znaků (včetně mezer), tj. přibližně 60 normostran. Pro odkazování v textu byl zvolen Harvardský systém, použitá literatura je citována podle normy ČSN ISO 690:2011. Vzhledem k užití Harvardského systému nejsou záznamy v použité literatuře číslovány, pro přehlednost jsou užity odrážky. Seznam použité literatury obsahuje 81 záznamů a Seznam audiovizuálních zdrojů 9 záznamů.

1. Úvod

Třebaže se o komunitní roli knihoven v současné době více diskutuje, je jedním ze základních pilířů nové *Koncepce knihoven na roky 2021–2027* (Koncepce, 2020) a jako jedno z témat se stává součástí dalších strategických a metodických materiálů, nejedná se o zcela novodobou myšlenku. Pomineme-li nyní historický vývoj knihovnictví od jeho prvopočátků, mj. osvěcenské konverzační salóny, pozdější čtenářské a debatní kluby (Wood, 2021, s. 146–150), knihovny, zvláště ty v menších městech s pospolitě vyzrálým společenstvím, fungovaly vždy určitým způsobem komunitně a dokázaly sdružovat a aktivovat společnost, bojovat proti sociálnímu vyloučení a negramotnosti. Důvod této skutečnosti může vyplývat ze situace, že v některých lokalitách bývaly a stále jsou knihovny jediným kulturním a společenským zařízením poskytujícím možnost setkávání a sociální interakce. Knihovny představují veřejný prostor, který je ideálním místem pro rozvoj komunitních činností podporujících tvůrčí aktivity a společenské diskuze (Wood, 2021, s. 145; Werner, 2013, s. 395). Poskytují přístup k literatuře, kultuře a znalostem a propojují svět reálný a digitální, „*nejsou místem s věcmi, jsou vstupní branou do světa informací*“ (Slijkerman, Vilmmeren, 2020, s. 12).

Definice komunitních knihoven není zcela jednotná, jak bude blíže uvedeno v textu práce níže. Náhled z různých úhlů pohledu zhodnocuje činnost komunitních knihoven zejména co do míry jejich zapojení a zasahování do autonomie komunit. V některých případech je zamýšlenou komunitní aktivitou setkání blíže nespecifikované skupiny lidí za společným zájmem, eventuálně je knihovna pouze v roli koordinátora a aktivity organizuje sama komunita. Za komunitní činnost lze zřejmě považovat i pravidelná sousedská volnočasová, případně čtenářská setkání a povídání u kávy a čaje v knihovně. Jelikož pojem „komunita“ nebyl dosud přesně vymezen, stává se, že bývá mezi knihovníky tento pojem zaměněn se skupinou uživatelů knihoven (Lorenz, Víchová, 2018, s. 29). Ježková (2012, s. 10) se k tématu vyjadřuje: „*Posunuli jsme se z období, kdy slovní spojení ‚komunitní knihovna‘ bylo bráno jako něco nepatřičného, do období, kdy se některé knihovny hlásí k označení ‚komunitní‘ jen proto, že jsou ochotny poskytnout nějakou službu i neregistrovanému uživateli, že na své akce zvou i ty, kteří nemají legitimaci knihovny. Změníme-li však jen rétoriku a namísto kulturních a kulturně výchovných akcí začneme říkat akce komunitní jen proto, že se nám slovo ‚komunitní‘ dostalo do slovníku, nezískáme novou kvalitu. Změna v komunitní knihovnu je změnou paradigmatu.*“

Různé variability poslání a idey komunitní knihovny mají stejný nebo velmi obdobný záměr. V době, kdy se rozšiřuje digitální komunikace a vliv sociálních sítí, zvyšuje se ve společnosti potřeba míst pro aktivní zapojení a přímou komunikaci mezi lidmi (Wood, 2021, s. 145; Werner, 2013, s. 395). Lidé vyhledávají knihovny jako bezpečné místo, cítí se být v tomto prostředí vítáni a mají chuť v něm trávit nejen svůj volný čas, ale aktivně se zapojit. Knihovny na tuto potřebu reagují, proměňují se a stávají se zážitkovými prostory. Podstatné pro zdravý rozvoj komunitní role knihoven je uvědomění si, že bez lidí nemohou knihovny fungovat komunitně, jejich participace je v tomto zásadní (Vogt, 2020, s. 182–193).

V knihovnách v menších obcích a městech se mohou komunity vytvářet zcela přirozeně. Lidé se vzájemně znají, setkávají se v běžném občanském a osobním životě, navíc s knihovnou spolupracují další organizace a spolky (seniorské kluby, hasiči aj.). Knihovníci a knihovnice spolupracují velmi úzce s místními obecními úřady a často spoluvytvářejí kulturní program pro obyvatele obcí. Na druhou stranu některé menší obce, zvláště ty s vyšším počtem nově přistěhovaných obyvatel, nemají tolik vybudované komunitní vztahy mezi jednotlivci. V obcích lidé přebývají, ale za kulturou, zábavou, společenským vyžitím, přáteli a prací dojíždí do měst větších. Knihovny ve větších městech mohou pocíťovat vyšší konkurenci jiných institucí, nebo s nimi kooperovat a vytvářet společné aktivity a propojovat komunity. Z hlediska mapování potřeb může být zjišťování mezi komunitami ve větších městech složitější, podmínky knihovníků a jejich dovednosti jsou ale z hlediska odbornosti ve větších profesionálních knihovnách na vyšší úrovni než u pracovníků neprofesionálních knihoven (lepší možnosti a chuť se dále vzdělávat v rámci mimoškolního vzdělávání a celoživotního učení).

2. Vymezení základních pojmů

V podkapitolách 2.1, 2.2 a 2.3 budou pro snadnější orientaci v problematice naplňování role veřejných knihoven v rozvoji místních komunit vymezeny a charakterizovány některé tematické okruhy. Definována bude veřejná knihovna, krajská knihovna a komunity ve spojitosti s komunitními aktivitami knihoven.

2.1 Definice veřejné knihovny

České veřejné knihovny jsou definovány knihovním zákonem 257/2001 Sb., v němž jsou určeny jako místo zaručující rovný přístup všem bez rozdílu a kde jsou poskytovány veřejné knihovnické a informační služby tímto zákonem vymezené. Zákon stanovuje účel, úlohu a předpoklady celého systému knihoven ČR a jednotlivé kompetence v návaznosti na charakter knihovny, zároveň ukládá povinnosti, mj. zápis v evidenci knihoven v databázi Ministerstva kultury ČR (*Knihovní zákon*, 2001).

Knihovny jsou vnímány také jako důstojná centra demokracie, jejíž vývoj závisí na vzdělání, svobodném a neomezeném přístupu ke znalostem a důvěryhodným informacím. Pro svou nezávislost a politickou neutrálnost představují bezpečné místo a jsou schopné vytvářet pevná pouta s místními komunitami (Slijkerman, Vlimmeren, 2020, s. 10–11; Wood, 2021). Základní veřejné knihovnické a informační služby jsou poskytovány zdarma a zahrnují nejen zpřístupňování dokumentů z fondů knihoven, ale zprostředkování informačních zdrojů dalších organizací a institucí, zejména informací z místních správ a samospráv, a přístup k informacím na internetu. Mezi další cíle veřejné knihovny spadá i zajištění služeb umožňujících vzdělávání a osobní rozvoj, trávení volného času, kulturní a vzdělávací činnost knihoven a komunitní role knihovny. Pokud se geograficky vymežíme i mimo ČR, v různých formách a podmínkách se veřejné knihovny vyskytují po celém světě. Přestože mohou být jejich služby vzhledem k daným okolnostem na různé úrovni, některé služby jsou obdobné. Definici lze převzít ze směrnice IFLA popisující služby knihoven: *„Veřejná knihovna je organizace, jež je zřízena, podporována a dotována společností, a to buď prostřednictvím místní, regionální či národní správy nebo jinou formou společenské organizace. Zajišťuje přístup k vědomostem, informacím, uměleckým dílům a celoživotnímu vzdělávání prostřednictvím různých zdrojů a služeb. Je přístupná rovným způsobem všem členům společnosti bez ohledu na rasu, národnost, věk, pohlaví, náboženství, jazyk, zdravotní*

znevýhodnění, ekonomickou situaci, postavení v zaměstnání a dosažený stupeň vzdělání.“ (Koontz, Gubbin, 2012, s. 15).

Hlavní cíle veřejné knihovny, jimiž jsou poskytování knihovnických a informačních služeb a zdrojů i komunitní funkce knihoven, jsou vymezeny nejen v českém knihovním zákoně, ale jsou blíže specifikovány v koncepcích pro rozvoj knihoven a dalších strategických materiálech.

Veřejné knihovny v České republice mohou mít různé zřizovatele, dle svého zařazení do systému knihoven. Knihovny zřizované ministerstvem kultury jsou Národní knihovna ČR, Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana a Moravská zemská knihovna v Brně. Krajské knihovny jsou zřizované příslušným orgánem kraje a základní knihovny příslušným orgánem obce, případně jinými institucemi (specializované knihovny). Pro potřeby této práce je nutné blíže vymezit funkci krajské knihovny v systému knihoven ČR (*Knihovní zákon*, 2001).

2.2 Krajská knihovna

Krajská knihovna je veřejně přístupnou univerzální knihovnou, která vedle své multifunkcionality spadá mezi paměťové instituce uchovávající konzervační a historický fond, případně fond specializovaný. Funkce krajské knihovny vyplývá z knihovního zákona (*Knihovní zákon*, 2001). Vedle organizované spolupráce s Národní knihovnou ČR jsou krajské knihovny jedním ze základních elementů knihovnického systému v České republice (Kubíček, 2002, s. 7). Podle *České terminologické databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* je krajská knihovna definována jako „*veřejná knihovna zpravidla univerzálního charakteru, jejímž zřizovatelem je příslušný orgán kraje. Obvykle plní také funkci základní (městské) knihovny v místě sídla. V systému knihoven zajišťuje také regionální funkci*“ (Národní knihovna ČR, 2022a). Regionální funkce lze zjednodušeně charakterizovat jako „*pomoc velkých knihoven knihovnám v malých obcích*“ (Kubíček, 2002, s. 14).

Jak již bylo zmíněno, krajská knihovna ze zákona úzce spolupracuje s Národní knihovnou ČR. Plní a koordinuje regionální funkce pro základní knihovny zřízené v kraji a poskytuje jim poradenské a informační služby. V rámci plnění regionálních funkcí má zpravidla smluvně zajištěnou dohodu o přenesení výkonu regionálních funkcí na spolupracující knihovny – tzv. knihovny pověřené (*Knihovní zákon*, 2001). Metodické vedení a poradenství menším knihovnám (ve spolupráci s pověřenými knihovnami) se zaměřuje i na podporu vzdělávacích,

kulturních a komunitních aktivit knihoven. Přestože jsou tyto aktivity ovlivněny místním prostředím, mají společný cíl, a to rozvoj společenského a kulturního zázemí obyvatel obce. Činnost je vykazována také ve statistických přehledech výkonu regionálních funkcí (praktická a metodická pomoc). Aby mohly být jednotlivé statistické hodnoty adekvátně vyhodnocovány, provádí se na různých úrovních analýzy standardů VKIS (1x za dva roky na celostátní úrovni). Komunitní aktivity knihoven jsou do standardů zahrnuty společně s kulturními a vzdělávacími aktivitami a jsou jedním z ukazatelů. Jako indikátor plnění se používá počet vzdělávacích, kulturních a komunitních akcí v knihovně za rok v obcích podle počtu obyvatel. Je to dáno metodickým pokynem MK ČR (Ministerstvo kultury ČR, 2019a), blíže se ke standardům VKIS vyjadřuje také aktualizovaná příručka *Standard pro dobrou knihovnu* (2020).

2.3 Komunita a komunitní aktivity knihoven

Zahraniční literatura se tématem komunitních knihoven zabývá zhruba od 60. let 20. století a pro české knihovnictví jde o hodnotné poznatky (Lorenz, Víchová, 2018, s. 28). Jejich uplatňování v českých knihovnách má ovšem své rezervy vyplývající z odlišného společenského kontextu a historických souvislostí. Lorenz a Víchová (2018, s. 28) vyjadřují názor, že *„samo prostředí patrně ovlivňuje, jaký význam představě komunity přisuzujeme a jak jsme ochotni jej naplňovat. Zatímco skandinávské země, Německo, Velká Británie, USA či Nizozemí disponují dlouhou kontinuální zkušeností s komunitním životem, my – stejně jako další postkomunistické země – teprve pokládáme základy občanské společnosti, která je s komunitami v demokratických společnostech přirozeně úzce provázána“*. Nicméně „komunita“ je dnes pojmem velmi často používaným, a to i v souvislosti s knihovnamí. Původ slova je z latinského sousloví „cum“ (spolu, mezi sebou) a „munere“ (darovat). V 19. století bylo na komunity nahlíženo jako na běžný způsob společenského života založeného na osobních vztahových vazbách a sdílených zkušenostech, důvěrnosti a loajalitě k celkovému společenství (Lorenz, Víchová, 2018, s. 30). Jeho současný smysl s sebou nese celou řadu významů, perspektiv, interakcí a kontextů a definovat jej přesně pro celou šíři všech vědních oborů není jednoznačné. Navíc existují různé typy komunit (Lorenz, Víchová, 2018, s. 33–34), které lze identifikovat podle odlišných aspektů – podle účelu, zájmu, lokálnímu vymezení, formě sdílení, specifík skupiny a podobně. Simplifikovaně řečeno jde o skupinu lidí se společným zájmem, jež sdílí stejné nebo obdobné hodnoty a zážitky. Na jejich základě mezi nimi vzniká pouto a úzké společenské a důvěrné vazby (Lorenz, 2012,

s. 13). *Sociologická encyklopedie* (Akademie věd ČR, 2017) definuje komunity jako „společenství, pospolitost; sociální útvar charakterizovaný jednak zvláštním typem sociálních vazeb uvnitř, mezi členy, jednak specifickým postavením navenek, v rámci širšího sociálního prostředí. Byť se jedná o jednu ze základních kategorií sociologického myšlení, bývá pojem komunit chápán velmi nejednoznačně. Snad nejostřejší vymezení nalezneme v oblasti tzv. *community research*, výzkumu sídelních pospolitostí, resp. tzv. místních či lokálních komunit“.

V případě standardů veřejných knihovnických služeb (VKIS) a statistických ukazatelů činnosti knihoven se v *Deníku knihoven pro rok 2022* (NIPOS, [2021]) užívá pro komunitní aktivity definice: „Knihovnou pořádané akce, které oslovují obyvatele regionálně příslušných lokalit. Řadí se mezi ně volnočasové a vzdělávací aktivity, jež knihovny poskytují veřejnosti s ohledem na specifické potřeby cílových skupin. Knihovny se pomocí těchto aktivit snaží být nejen místem mezigeneračního setkávání, seznámení obyvatel rozdílných etnik, národností, ale také prostorem pro lidi z různých sociálních poměrů.“ Podobně se ke komunitním aktivitám vyjadřuje i *Standard pro dobrou knihovnu* (2020, s. 22): „Komunitní aktivity, tj. takové činnosti, které nejsou primárně zaměřeny na registrované uživatele knihovny, ale oslovují celou komunitu nebo její část a vedou k jejímu posilování. Současně také posilují místo knihovny v dané komunitě.“ Lorenz a Víchová (2018, s. 38) interpretují názor, že „knihovna, aby ji bylo možné považovat za komunitní v pravém slova smyslu, musí svými službami reagovat na specifické potřeby konkrétní komunity (respektive komunit). Komunitní knihovna komunitu nejprve identifikuje, následně prozkoumá její potřeby a designuje své služby tak, aby tyto potřeby uspokojila.“ Dále zmiňují, „že komunita je zvláštním typem uskupení, jež se od jiných odlišuje typickými znaky jako typická síť vztahů, společný jazyk, sdílené hodnoty, životní cyklus, zdraví komunity, humor či historie. Pokud knihovna nedesignuje služby ‚na míru‘ autentickým komunitám, slouží spíše místní populaci (tedy segmentu veřejnosti). Tento stav pak ve své podstatě odpovídá naplňování povinností, které veřejným knihovnám ukládá knihovní zákon.“ V tomto případě podle Lorenze a Víchové již jde o veřejnou službu, nikoliv komunitní činnost.

Komunitní aktivitou je tedy určitá interakce a vyjádření potřeb a zájmů jednotlivce v rámci společenství, s nímž jej pojí určité hodnoty a sdílený prožitek, společná činnost nebo společenská událost. Podle Lorenze (2012, s. 13) existují čtyři elementy zážitku komunity. Jako první zmiňuje „členství“, tedy potřebu někam patřit, stát se součástí skupiny na základě

společných znaků nebo sdílených hodnot. Druhým elementem je „vliv“, vzájemné působení uvnitř skupiny a prohlubování soudržnosti, na jejímž základě se formují kolektivní pravidla a nastavují normy. Třetím krokem je „integrace a naplnění potřeb“. Stabilizují se vazby mezi členy a ještě více se posiluje soudržnost celé skupiny. Dostavuje se uvědomění, že spolupráce přináší hromadný užitek a snahu uspokojovat potřeby a sdílené hodnoty společně. Čtvrtým elementem zážitku komunity je „sdílená emocionální vazba“. V tomto případě jde o kolektivní prožitek úzce semknutého společenství lidí, kteří vzájemně participují na všech aktivitách a utváří si společnou historii na základě sociálních vztahů a sdílených emocí. Nedávné studie (Brody, 2017) navíc ukazují, že osobní interakce a společné trávení času v komunitním prostoru mají pozitivní účinky na lidské duševní a fyzické zdraví (Wood, 2021, s. 144).

3. Knihovna v roli komunitního centra

Třetí kapitola se bude ve svém popisu blíže zabývat komunitními knihovnami a knihovnami v roli komunitních center. Podkapitola 3.1 se věnuje problematice transformace knihoven na komunitní centra – jak takové knihovny fungují, jaké role plní a čemu je potřeba věnovat pozornost. Podkapitola 3.2 blíže seznamuje s možnostmi vzdělávání knihovníků ve vztahu ke komunitnímu knihovnictví.

3.1 Komunitní knihovna

Komunitní roli v konkrétní obci může plnit jakákoliv organizace, spolek či instituce, jejímž zájmem je aktivní sdružování místních občanů a cílem spolupráce na produkci volnočasových, kulturních a vzdělávacích aktivit (Lorenz, Víchová, 2018, s. 27–28). Jednou z těchto aktivizujících institucí může být i knihovna (Gajdušková, 2012, s. 16–17), jejíž činnost by měla zrcadlit rozmanitost kultur v dané komunitě a rozvíjet místní kulturní tradice (Koontz, Gubbin, 2012, s. 21). Knihovny představují neutrální veřejný prostor, který je dostupný a otevřený všem, je ideálním místem pro sociální integraci a vznik a rozvoj komunit. Knihovny jsou neformálním místem setkávání, vzdělávání, relaxace, získávání informací, sdílení zkušeností a komunikace (Wood, 2021, s. 151, 156). Pro plnění role knihovny jako vzdělávacího, kulturního a komunitního centra jsou její prostory důležité, měly by být bez bariér a tedy přístupné pro každého (*Koncepce*, 2020). Pro knihovny v menších obcích je důležitá podpora regionálních funkcí knihoven. Tu financují kraje a zajišťují krajské knihovny prostřednictvím pověřených knihoven. Podpora ze strany krajů je rozdílná, tedy jsou rozdílné i kvality služeb knihoven (Národní knihovna ČR, c2022b).

Knihovny jsou stále ještě částí veřejnosti vnímány především jako půjčovna a sklad knih, přestože jejich služby se neustále proměňují a reagují na nové potřeby společnosti. Zacílení moderní knihovny na osobní interakci je spíše pokračováním a rozšířením služeb než odklon od primárního účelu, vyslovuje názor Wood (2021, s. 146). Knihovny vytváří podmínky pro nové hodnoty a poskytují prostor pro aktivní trávení volného času. Jsou víceúčelovými kulturními a vzdělávacími centry a budují společenské zázemí. Samozřejmě nejsou ve všech knihovnách stejné podmínky pro tvorbu komunit, potřeba sebevzdělávání a možnost zapojit se do života obce a práce komunit ve společnosti však roste. Vedle „živých“ komunit se na základě společných zájmů vytváří i komunity v prostředí kybernetického světa a sociálních sítí.

Knihovny mají zájem oslovovat různé cílové skupiny a podporovat „*aktivitu směřující k rozvoji potenciálu knihoven jako komunitních center*“ (Koncepte, 2020, s. 5). Určující jsou zejména místní demografické podmínky. V souvislosti se situací v místě svého působení se knihovny snaží navázat spolupráci zejména se skupinami občanů, kteří sami chtějí komunity vytvářet a participovat na rozvoji občanské společnosti. Komunitní knihovna nevytváří své aktivity pouze pro registrované návštěvníky, ale propojuje různé místně příslušné komunity, jednotlivce, nevládní organizace a spolky a místní správu a samosprávu (Divínová et al., 2021, s. 94; Ježková, 2012, s. 8).

V případě, kdy se knihovna snaží rozšířit svou funkci o komunitní aktivity, je ve většině případů nezbytné najít určité rezervy ve vlastním provozu, případně najít podporu svého zřizovatele. Jedním z argumentů, proč by měl zřizovatel tyto aktivity podpořit, je prokázání přínosu nových aktivit pro obyvatele obce a komunity (Koncepte, 2020, s. 18). Vedle toho je zvláště významná role rozšíření společenského života, tvorba nových hodnot, spolupráce. Může se stát, že v některých místech není příliš silná soudržnost komunit a občanský život není hlavní prioritou. Knihovny mohou hrát zásadní roli v podpoře právě těchto komunit.

Transformace knihovny na komunitní centrum může přinášet mírné napětí a rozpory, způsobené rozdílnými představami a navýšením časové náročnosti na přípravu a realizaci nových aktivit. Většinou k rozvoji dochází díky knihovníkům s motivací v knihovně něco změnit a zapojit do proměny i obyvatele obce (Wood, 2021, s. 145–146). Takto smýšlející knihovníci se staví spíše do role průvodců a partnerů než odborné autority a vztah mezi nimi a členy komunit se rozvíjí na základě spolupráce a přátelství (Wood, 2021, s. 159). V případě rozšiřování služeb je třeba dbát na to, aby nedocházelo k přetížení těchto iniciativních zaměstnanců, protože pokud bude knihovník přepracovaný a vyčerpaný, může z jeho strany dojít ke ztrátě zájmu o proměnu knihovny. Přes některé zdánlivé nesnáze počet knihoven rozšiřujících své aktivity směrem ke komunitám narůstá. Významnou podporou v rozvoji knihoven a jejich pracovníků by mohlo být nastavení specifického vzdělávacího systému a zkvalitnění metodické pomoci pro knihovníky, a to právě v oblasti komunitních kompetencí. Důležité je v tomto směru i sdílení příkladů dobré praxe a předávání si zkušeností v rámci knihovnické komunity (Koncepte, 2020, s. 18–19; Gajdušková, 2018, s. 2–4).

V *Koncepci* (2020, s. 41) je uvedeno, že „*stát, kraje a provozovatelé knihoven podporují roli knihoven jako komunitních, vzdělávacích a kulturních institucí. Je zajištěno více zdrojové financování komunitních, vzdělávacích a kulturních funkcí knihoven*“. Pracuje se také na

zefektivnění spolupráce knihoven se školami i dalšími vzdělávacími institucemi. Nadějným krokem vpřed se stalo memorandum o meziresortní spolupráci Ministerstva kultury a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy „s cílem koordinovat přístup při budování a rozvoji vzdělané, kulturní a soudržné společnosti“ (Linhartová, Tomešková, 2021).

Možná v tuto chvíli vyvstává otázka, proč právě knihovny by měly být komunitními centry. Knihovna je „informační uzel“ (Gajdušková, 2012, s. 17) a svými aktivitami podporuje propojování mezi organizacemi, představiteli veřejné správy a samosprávy, spolky, neziskovými organizacemi a občany. Knihovny usilují o to, stát se plnohodnotnými místy setkávání a neformálních kontaktů (Divínová et al., 2021, s. 94). Jak již bylo řečeno, mají velký zájem pracovat s různými cílovými skupinami. „*Veřejná knihovna by měla vyhovět potřebám všech skupin společnosti bez ohledu na věk, fyzické, ekonomické nebo sociální podmínky*“ (Divínová et al., 2021, s. 94). Knihovny pracují s menšinami, lidmi s handicapem, seniory, dětmi a mládeží, s lidmi s odlišnou digitální gramotností, společensko-ekonomickými problémy, se sociálně slabými a v rámci komunitní činnosti dochází k podpoře lidí ohrožených sociálním vyloučením a k rozvoji multikulturní společnosti. V některých případech dochází ke snaze jednotlivé skupiny propojovat, jsou vedeny mezigenerační dialogy a mezikulturní dialogy. Knihovny se podílí na rozvoji regionální identity a posilují vztah k místu a lokální historii, stimulují místní rozvoj, podněcují vznik nových kulturních hodnot a poznatků. Vedle toho nabízí společný veřejný prostor, který je nízkoprahový a přístupný všem. V některých případech si mohou komunity, které přichází na tato místa, prostor utvářet. Vznikají např. teenage centra nebo teenage koutky, které si dotváří sami uživatelé tak, aby se zde cítili dobře. I způsoby, jakým směrem lze rozvíjet komunity, se v jednotlivých knihovnách liší – komunitní zahrady, polytechnické dílny, setkávání, makerspace, programování, robotika, zavádění nových technologií a práce s informačními zdroji a digitálními technologiemi, čtenářství, vzdělávací a kulturní aktivity. Prioritně jde při tvorbě komunit o pospolitost, sociální participaci, setkávání a vytváření sociálních infrastruktur. Komunitní spolupráce pomáhá proti sociální izolaci a osamělosti. Knihovny jsou místem, kde se lidé mohou sblížit a vytvořit určitý druh sociálního pouta (Klinenberg, [2018], s. 32; Wood, 2021, s. 158–159).

Pro budování komunit a komunitních center je důležitá podpora zřizovatele a spolupráce s odbornou veřejností v oblasti přestaveb a úprav prostor (přízpusobených rozdílným potřebám komunit). Odborné poradenství v případě využití a zhodnocení prostor nabízí

knihovnám například příručka *Metodické centrum pro výstavbu a rekonstrukci knihoven* (Moravská zemská knihovna, 2018). Podporu metodického centra je třeba zmínit zejména z toho důvodu, že vedle ideové proměny knihoven na komunitní centra je nutné přizpůsobit i prostorové požadavky. Knihovny již na tyto potřeby reagují. Přibývá míst pro aktivní i pasivní odpočinek, relaxaci a kreativní trávení volného času. Vznikají místa pro sdílení informací, využívání technologií, komunikaci, setkávání a společnou práci i vzdělávání. Postupně také dochází k účelnému propojování tištěného a digitálního světa. Do budoucna se předpokládá, že čím více se bude využívat digitalizace a technologie obecně, tím spíše se budou chtít lidé setkávat v neutrálním prostředí. V případě poskytování prostor knihovny je třeba zohlednit podmínky jejich využívání a funkčnost prostředí, věnovat pozornost dispozičnímu řešení a celkovému designu knihovny (Werner, 2013, s. 395), aby jednotlivé zóny odpovídaly potřebám cílových skupin – místo setkávání, místo studia a soustředěné práce, místo veřejných služeb a zdroj informací, společné vzdělávání (Divínová et al., 2021, s. 118; Werner, 2013, s. 396). „*Prostory knihovny jsou velmi důležitým činitelem, který má významný potenciál ovlivnit zájem veřejnosti o využívání jejich služeb a s nimi spojených aktivit*“ (Divínová et al., 2021, s. 120).

Získat optimální prostory pro komunitní aktivity bývá v některých případech problém. Prostory jsou často nedostatečné, vybavení zastaralé, dochází jen k pomalé technické a technologické obměně. Pro setkávání a komunitní aktivity nemá dostatek prostoru 40 % veřejných knihoven v České republice (Richter, Pillerová, 2016, s. 16), stejný procentuální počet knihoven nemá zajištěn bezbariérový přístup, řada knihoven sídlí v nevyhovujících prostorách, které nebyly primárně pro knihovny zbudovány. Chybí také prostory pro nové služby knihoven jako jsou makerspace a tvůrčí dílny. I v tomto smyslu je nezbytné mít podporu zřizovatele, a to z pohledu uchopitelnosti a využitelnosti prostoru, ale i zakotvení knihoven a jejich komunitních funkcí ve strategických dokumentech obce, případně většího správního celku. Podpora je důležitá i po stránce financování. Pro tento účel je možné kromě finanční účasti zřizovatele využít vícezdrojového financování, podat žádost na grant o podporu na rozvoj komunitních aktivit u některého z dotačních titulů, např. *K21*, *VISK3*, *Nadace Via*, *Nadace OSF*, *IROP*, *MAS* (Národní knihovna ČR, 2021b; Nadace Via, 2015–2022; Nadace OSF, c2021; Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, c2022; Místní akční skupiny, c2022).

Důležité pro rozšíření komunitních aktivit jsou také lidské zdroje. V mnohých knihovnách, a to zvláště v malých obcích, chybí knihovnický personál. Zejména odborných knihovníků je nedostatek. Vedle rozšiřující se agendy pracovních činností by se měli pracovníci knihoven soustředit i na vlastní rozvoj dovedností a kompetencí v rámci mimoškolního vzdělávání. Jak bylo zmíněno výše, někteří zaměstnanci mohou v rámci pocitu přetížení ztratit motivaci, což může negativně ovlivnit i rozvoj komunitní činnosti knihoven. V rámci podpory malých knihoven z regionálních funkcí dochází ze strany metodiků z pověřených knihoven k metodickému a praktickému vedení knihovníků obsluhovaných knihoven – předávají příklady a informace o postupech jak mapovat místní zdroje, jak docílit spolupráce komunit a podněcovat kolektivní aktivity, mohou zprostředkovat náhledy na aktivity v jiných knihovnách a knihovníky v jejich činnosti podpořit. Pro tuto oblast (především jako metodickou podporu malým knihovnám) je příhodné využít moderní metody a nové přístupy k designování a rozvoji služeb. Z dlouhodobého hlediska má tento vývoj dobrý potenciál. Udržitelný rozvoj komunit ale může znamenat dlouhodobý proces, který je nutné stále monitorovat, podporovat a spolupracovat na jeho dalším vývoji. Knihovny v tomto směru také dokáží velmi dobře kooperovat mezi sebou. Na podporu vlastních komunit se zapojují do celostátních a meziknihovnických aktivit a sdílejí zkušenosti. Spolupráce probíhá i s pomocí dalších organizací a institucí, zejména v místě působení jednotlivých knihoven. Do společenského života obce se spolu s knihovnami velmi často zapojují např. hasiči, školy a školky, seniorské kluby aj. Často ale na řadě míst chybí mediátor, který by zjišťoval všechny potřeby a inicioval vznik vztahů, propojoval do veřejného života jednotlivce, komunity, místní organizace a spolky a pomáhal růstu lokálního sociálního a společenského života (Ježková, 2021, s. 8).

Pro rozvoj komunit je podstatné si uvědomit, jakou přidanou hodnotu může participace na společných aktivitách přinést lidem v místě. Vždy je vhodné účelně monitorovat lokální prostředí, v němž se komunity formují, zmapovat jejich potřeby a najít potenciál postupně se utvářejících vazeb. V souladu s předpokladem komunitní soudržnosti je pak možné designovat služby tak, aby mohly být cíleně uspokojovány potřeby jednotlivých komunit. Zároveň je potřeba reflektovat měnící se nároky a potřeby společnosti a flexibilně rozšiřovat stávající služby. Hledat nové cesty, rozvíjet rozmanitý komunitní život a prohlubovat vztahy lidí k místu, v němž se pohybují a žijí (Ježková, 2012, s. 9; Lorenz, 2012, s. 13). V menších obcích mají knihovny možnost hlubší znalosti místního prostředí a komunit. Dochází i k menšímu tříštění a nižší konkurenci než ve větších městech. Knihovna a místní organizace

a spolky spolu spíše spolupracují. Jsou v užším kontaktu a v případě informačních potřeb místních komunit kooperují – knihovny bývají centry komunitního a občanského života obce. Příležitostí je zapojení dobrovolníků, ale i samotných členů do procesu tvorby a udržitelnosti komunit a jejich aktivit.

Mapování potřeb komunit lze provést různými způsoby. Lorenz (2012, s. 13–14) ve svém článku k potřebám komunit navrhuje čtyři techniky, pomocí nichž lze výzkum realizovat a vytvořit tak podporu pro design a rozvoj služeb. První technikou je „hodnocení služeb“, která nevyžaduje vlastní výzkum a spolupráci komunity, ale vychází z již existujících dat (např. využití základních demografických údajů). Technika „komunitní konzultace“ využívá pro zjišťování kolektivních potřeb a priorit zpětné hodnocení na poskytované služby (dotazníková šetření, metoda focus group, společná panelová setkání). Hlubší šetření vyžaduje „sociální audit“, který se ve svém hodnocení zaměřuje na to, jaké sociální a etické dopady má činnost organizace na komunitu (průzkum nezaměstnanosti, zdravotních statistik, analýza služeb, vlastní postřehy členů komunit) a zároveň dokáže určit možné nerovnosti mezi komunitami. Jako poslední technika je zmíněn „komunitní profil“. Komunitní profil integruje všechny výše zmíněné techniky a zároveň se soustředí i na další možné vlivy působící na kvalitu komunitního života. Tento přístup vyžaduje bezprostřední účast komunity na výzkumu, ale i na dalším postupu, včetně designování služeb a jejich uvedení do praxe. Lorenz (2012, s. 14) v tomto místě tvrdí, že „právě zapojení komunity do procesu výzkumu jejích potřeb a designu služeb vkládá moc do rukou samotné komunity“.

3.2 Vzdělávání knihovníků ve vztahu ke komunitnímu knihovnictví

Vzhledem ke zvyšujícímu se důrazu na rozvoj komunitní role knihoven, a to nejen v legislativních a strategických dokumentech, ale i ve statistickém výkaznictví, odborné literatuře a přímo v knihovnách, vznikla potřeba připravit stávající a budoucí personál knihoven na změny způsobu práce. V roce 2019 byl aktualizován *Metodický pokyn Ministerstva kultury k zajištění výkonu regionálních funkcí knihoven a jejich koordinaci na území České republiky* (Ministerstvo kultury ČR, 2019b) a *Metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu veřejných knihovnických a informačních služeb poskytovaných knihovnami zřizovanými a/nebo provozovanými obcemi a kraji na území České republiky* (Ministerstvo kultury ČR, 2019a), v obou případech je nově zmiňována podpora vzdělávacích, kulturních a komunitních aktivit s tím, že krajské a pověřené knihovny nabízí

svým obsluhovaným knihovnám v rámci výkonu regionálních funkcí praktickou či metodickou pomoc při pořádání výše zmíněných aktivit. Krajské a pověřené knihovny také iniciují a organizují vzdělávací programy v rámci celoživotního vzdělávání knihovníků, které se tematicky věnují komunitám a komunitní činnosti knihoven.

Výuka komunitního knihovnictví se začíná objevovat také v osnovách odborných škol a ve studijních programech univerzit, a to nejen v České republice, ale i ve světě. Myšlenkou zařazení témat z oblasti veřejných knihoven komunitního typu do výuky je zpodobnění vize budoucnosti knihoven, hledání odpovědí na ožehavé společenské problémy, posílení týmové spolupráce, iniciativy a občanské angažovanosti, a tím i životaschopnosti komunit (Foberová, 2012, s. 54–55).

Vedle formálního (vysokoškolské studium) a neformálního vzdělávání knihovníků (zejména ve spolupráci s krajskými knihovnami) existují další programy a projekty, které poskytují možnosti, jak zlepšit základní orientaci v tématu a v souladu s tím rozvíjet vlastní dovednosti a kompetence. Mezi jinými lze jmenovat certifikovaný kurz *Komunitní knihovnou krok po kroku* (KISK, c2022), který pro knihovníky připravila Katedra informačních studií a knihovnictví (KISK) Masarykovy univerzity v Brně. Tématem se zabývají také portály zaměřené na informační vědu a knihovnictví, zejména portál *Kurzy.knihovna.cz* spravovaný Moravskou zemskou knihovnou v Brně (Moravská zemská knihovna, 2022), nebo portál Městské knihovny v Praze (c2022) *Koncepce.knihovna.cz*, neboli *Rozcestník nové Koncepce rozvoje knihoven* (rekomandance *Jak si zmapovat potřeby svého místa* aj.). Podporu a inspiraci lze hledat také na portálech pro sdílení zkušeností, jímž může být třeba projekt *Co dokáže knihovna* (Masarykova univerzita, c2022), nebo na sociálních sítích, které umožňují sdílení zkušeností a informací – jmenovat lze facebookové skupiny *Komunitní knihovna* nebo *Knihovny knihovnám* (Meta, c2022b; Meta, c2022a). Jako podpora informálního vzdělávání (učení zkušenostmi) lze pro samostudium využít portál *Studijní pomůcky pro knihovníky* (Národní knihovna ČR, c2016–2022), kde lze nalézt i nástroje a pomůcky z oblasti vztahující se ke komunitní činnosti knihoven.

4. Komunitní aktivity knihoven

Čtvrtá kapitola blíže shrne možnosti spolupráce knihoven a jejich působení na místní komunitě. Podkapitola 4.1 se zaměří na komunitní programy, význam využití veřejného prostoru a práci s různými cílovými skupinami. Podkapitoly 4.2 a 4.3 poskytnou vhled do komunitní činnosti českých a zahraničních knihoven prostřednictvím příkladů dobré praxe.

4.1 Komunitní programy

Knihovny v rámci své komunitní role poskytují sociální prostor a společné aktivity pro různé cílové skupiny. Bojují proti sociálnímu vyloučení a pomáhají budovat přátelství a podporovat sítě a vztahy mezi sousedy, kteří by se možná jinde než v knihovně nesetkali. Nabízejí útočiště a otevřený bezpečný prostor teenagerům a vytváří mimoškolní programy v různých uměleckých i vědních oborech, pomáhají s doučováním. Umožňují dětem i dospívajícím cítit se být zodpovědným k sobě samým i vůči ostatním a učí je, co znamená pečovat o půjčený majetek a vracet jej včas a v pořádku, aby jej mohli využívat i jiní lidé. Knihovny jsou oblíbenými místy s přívětivým prostředím a garantovanou jistotou, jsou cennou součástí sociální infrastruktury a zapadají do konceptu „třetího místa“ (Klinenberg, [2018], s. 44; Gajdušková, 2018, s. 3). Jako součást komunity může být ze strany knihovníka v některých případech považován i čtenář, který s knihovnou vyrůstal a dospíval: *„Je skvělé být svědkem růstu u lidí a sledovat, jak se z dětí stávají dospělí.“* (Klinenberg, [2018], s. 47).

Mezi komunitními programy, u nichž se knihovny snaží o návaznost a udržitelnost a nejde pouze o jednorázové akce, se často vyskytují aktivity zaměřené na umění, různá tvoření v rámci kreativních dílen a dílniček, práci s dětmi, informační vzdělávání a rozvoj digitálního, polytechnického a inforatického myšlení (Šandová, 2019, s. 3). Knihovny zejména usilují o podporu rodin a sociálně ohrožených skupin, především seniorů, osob se zdravotním postižením a dlouhodobě nezaměstnaných (Protivínský, Hrubeš, Čáp, [2015], s. 18). Orientace na cílové skupiny je dána i lokálními podmínkami, demografickou strukturou místa a daným prostředím, v nichž knihovny fungují (knihovny v malých obcích příliš cílové skupiny nerozlišují a zaměřují se zejména na seniory nebo děti), ale také limitovanými zdroji a přístupem zřizovatele. Důležitá je také míra odezvy jednotlivců a členů komunit a jejich zájem o programy, které knihovna nabízí (Protivínský, Hrubeš, Čáp, [2015], s. 23–26).

Z některých výzkumů (Protivínský, Hrubeš, Čáp, [2015], s. 29–36) vyplynulo, že knihovny pořádají řadu komunitních aktivit samostatně, či ve spolupráci s dalšími subjekty, a to především pro seniory. Dále se aktivně věnují skupinám osob se zdravotním postižením, zaměřují se na dlouhodobě nezaměstnané a na práci s Romy. Tyto skupiny *jsou „klíčové pro vzhled do problematiky knihoven jakožto komunitních center, která se podílejí na integraci sociálně vyloučených osob a sociálním vyloučením ohrožených osob“*. (Protivínský, Hrubeš, Čáp, [2015], s. 30). Jaký potenciál vidí v posilování role knihoven jako informačního, kulturního a vzdělávacího centra pro potřeby místních komunit jejich pracovníci a jaké mají knihovnice a knihovníci potřeby, aby mohli tyto aktivity rozvíjet, řeší vedle dalších oblastí výzkumná zpráva *Komunitní činnost veřejných knihoven v procesech integrace sociálně znevýhodněných osob* (Protivínský, Hrubeš, Čáp, [2015], s. 27–43). Je nutné zmínit, že výzkumu k této konkrétní problematice se účastnilo 17 respondentů (průměr věkové skupiny 40–45 let), pracovníků knihoven z obcí či měst do 25 tisíc obyvatel a několika zástupců krajských knihoven a Národní knihovny ČR (druhá a třetí skupina byla zahrnuta z důvodu napojení na menší knihovny vzhledem k plnění regionálních funkcí). Jde tedy vzhledem k potřebám této bakalářské práce o poměrně malý vzorek, přesto se jedná o velmi významný prvek, který je potřeba zmínit.

Co se týče potenciálu rozvoje knihoven na komunitní centra z pohledu knihovnic a knihovníků, hlavní klad spatřují v tom, že jde o nízkoprahové prostředí, které je dostupné všem. Na druhou stranu se potýkají s pocitem, že společnost ani zřizovatelé knihoven nejsou v tomto ohledu dostatečně připraveni na vývoj knihoven tímto směrem. Je to zřejmě z důvodu, že si veřejnost stále ještě nedokáže představit prostor knihovny navržený tak, aby vyhovoval současnému pojetí knihoven coby komunitních center. To znamená takovým způsobem, aby mohl nabídnout heterogenní zóny pro aktivní i pasivní trávení času. V povědomí většinové společnosti stále zůstává knihovna institucí, kde se především půjčují knihy, případně se uskuteční beseda na některé z aktuálních témat. Knihovny jsou dle výše zmíněného nazíráni regály plné knih, které si lze vypůjčit a odnést domů, nikoliv sdílený prostor otevřený společnému dialogu a spolupráci umožňující různé variability. Ze zkušeností některých knihovníků vyplývá, že určitý stereotyp existuje i u některých architektů, kteří navrhují projekty knihoven: *„Ten stereotyp je u architektů, kteří dělají projekty knihoven a dělají je špatně. Nedají si do ničeho mluvit, protože architekti, kteří navrhují knihovny, chodili do knihoven před 20 nebo 30 lety pro Honzíkovu cestu a Babičku. I před 50 lety.*

I takové máme... Oni nevidí ty možnosti, oni nevidí ten prostor, oni nevidí ty volnočasovky, které se v těch knihovnách dají dělat.“ (Protivínský, Hrubeš, Čáp, [2015], s. 35).

Empirické poznatky z hlediska potřeb zaměstnanců knihoven pracují s verzí, že v případě podpory komunitní, kulturní a vzdělávací funkce knihoven je třeba vybudovat adekvátní prostory pro vlastní aktivity, ale i pro činnosti ve spolupráci s dalšími subjekty a zároveň se věnovat vzdělávání knihovníků, aby byli schopni se do práce s komunitami plnohodnotně zapojit (Protivínský, Hrubeš, Čáp, [2015], s. 36–37; Gajdušková, 2018, s. 3).

Nicméně z výše zmíněného výzkumu vyplynulo, že zaměstnanci knihoven vnímají perspektivu komunitní a sociální role knihoven a i přes možné bariéry omezující jejich plynulý rozvoj (nepochopení společnosti či zřizovatele, stereotypy a předsudky, nedostatečné zkušenosti, nevyhovující prostory, nedostatek personálu) se snaží bořit hranice tradičního pojetí knihoven coby „pouhých“ půjčoven knih. Ve své další činnosti se některé knihovny zaměřují na spolupráci s příslušnými organizacemi, spolky a institucemi a vytváří programy pro cílové skupiny, u nichž vnímají potřebu rozvoje do budoucna (Protivínský, Hrubeš, Čáp, [2015], s. 87–88).

4.2 Příklady dobré praxe v České republice

Pro potřeby srovnání a uvedení významové hodnoty plnění komunitní role knihoven budou v této části práce uvedeny příklady dobré praxe menších i větších knihoven působících na území České republiky. Nejedná se o komplexní soupis dobrých knihoven vedoucí k nějakému paradigmatu. Jde čistě o subjektivní výběr autorky práce podnětený osobními zkušenostmi a dlouholetou praxí v knihovnictví a studiem dokumentů. Výběr kopíruje některé veřejné dokumenty a materiály, jako výzkumnou zprávu *Komunitní činnost veřejných knihoven v procesech integrace sociálně znevýhodněných osob* (Protivínský, Hrubeš, Čáp, [2015]) nebo webové stránky *Co dokáže knihovna* (Masarykova univerzita, c2022). Další poznatky a výběr příkladů dobré praxe byly použity z interních podkladů nominací na ocenění Ministerstva kultury ČR *Knihovna roku 2021 – základní knihovna* a zároveň z webových stránek knihoven nominovaných v roce 2021 do soutěže (Ministerstvo kultury ČR, 2021a; Ministerstvo kultury ČR, 2021b; Ministerstvo kultury ČR, 2021c; Ministerstvo kultury ČR, c2022).

4.2.1 Knihovna J. M. Hovorky ve Statenicích – Obýván vesnice, Středočeský kraj

Knihovna se během posledních pěti let přeměnila z „půjčovny knih“ na fungující komunitní centrum obce (obýván vesnice) s celou řadou různorodých aktivit a profesionalizovala se. Své služby nabízí v nově zrekonstruované budově s možností využití vnějších prostor. Knihovna se zaměřuje na různé cílové skupiny, úzce kooperuje s knihovnami v okolí a s dalšími subjekty ve své lokalitě, ale i s obyvateli obce. Při knihovně spolupracuje velké množství dobrovolníků, kteří spoluvytváří vlastní komunitu a přinášejí obohacení společenského a sousedského života (Ministerstvo kultury ČR, 2021a; Ministerstvo kultury ČR, c2022).

4.2.2 Knihovna Karla Dvořáčka ve Vyškově, Jihomoravský kraj

Knihovna plní roli kulturního a komunitního centra pro několik cílových skupin. V rámci integračních programů se zaměřuje na osoby znevýhodněné a osoby s handicapem. Spolupracuje s ústavu sociální péče, s domovem důchodců a místními spolky. Iniciuje také společná setkání studentů víceletého gymnázia s klienty z denního stacionáře pro mládež s mentálním postižením, čímž napomáhá interakci mezi skupinami, rozvoji psychomotorických a sociálních dovedností handicapovaných dětí a také jejich přirozenému zapojení do kolektivu vrstevníků (Protivínský, Hrubeš, Čáp, [2015], s. 70–71).

4.2.3 Knihovna Kroměřížska, Zlínský kraj

Knihovna se zapojuje pravidelně do komunitní projektové činnosti a zaměřuje se zejména na systematické vzdělávání dlouhodobě nezaměstnaných a nezaměstnaných s handicapem. Úzce spolupracuje s úřadem práce a vytváří programy pro výuku počítačové a informační gramotnosti (Protivínský, Hrubeš, Čáp, [2015], s. 51). V rámci spolupráce s Psychiatrickou nemocnicí v Kroměříži pracuje knihovna s komunitami lidí s duševním onemocněním a realizuje ve spolupráci s odborníky biblioterapeutická sezení (Protivínský, Hrubeš, Čáp, [2015], s. 84).

4.2.4 Knihovna města Hradec Králové, Královéhradecký kraj

Jde o bezbariérovou knihovnu s rozsáhlou sítí poboček po celém městě. Ústřední knihovna je Centrem celoživotního vzdělávání, úzce spolupracuje s místními školskými, vzdělávacími a kulturními institucemi a v rámci svých kulturních, vzdělávacích

a komunitních programů se zaměřuje na různé cílové skupiny. Lze jmenovat např. seniory, děti se zdravotním postižením a speciálními potřebami, osoby se zrakovým nebo sluchovým postižením. Zároveň se knihovna snaží propojovat jednotlivé komunity a vytváří mj. mezigenerační programy či akce pro slyšící a zároveň neslyšící studenty (Protivínský, Hrubeš, Čáp, [2015], s. 71–72).

4.2.5 Knihovna města Ostravy, Moravskoslezský kraj

Městská knihovna v Ostravě nabízí pravidelné vzdělávací programy, pracuje zejména s dětmi pocházejícími ze sociálně znevýhodněného prostředí, učí je komunikaci, čtenářské a funkční gramotnosti. Další cílovou skupinou jsou rodiče na mateřské a rodičovské dovolené. Návazností na aktivity bylo v roce 2006 zřízeno komunitní centrum se zaměřením na práci s romskou menšinou. Komunitní roli knihovna plní nejen v ústřední knihovně, ale také na pobočkách. Knihovna poskytuje jednotlivým komunitám prostor pro jejich samostatnou činnost a organizuje s jednotlivými skupinami program, který postupně přechází na aktivní členy a knihovna vstupuje do role koordinátora (Protivínský, Hrubeš, Čáp, [2015], s. 61–64; Burešová, 2021, s. 7–8).

4.2.6 Krajská knihovna Karlovy Vary, Karlovarský kraj

Krajská knihovna dlouhodobě připravuje zejména programy pro seniory zaměřené na počítačovou a informační gramotnost, ale i kurzy trénování paměti a terapeutické kurzy. Zároveň se zaměřuje ve spolupráci s příslušnými organizacemi na osoby se zdravotním postižením, a to především na osoby se sluchovým a zrakovým postižením. Pravidelné akce „*Hrátky s pamětí*“ knihovna připravuje také pro osoby s mentálním postižením (Protivínský, Hrubeš, Čáp, [2015], s. 68–70).

4.2.7 Krajská vědecká knihovna v Liberci, Liberecký kraj

Knihovna funguje jako významné informační, kulturní a vzdělávací centrum, je místem sdílení a setkávání. Pracuje s celou řadou cílových skupin. Významným počinem je vytváření programů pro práci s etnickými skupinami, zejména s romskou menšinou. Veřejnost měla možnost zúčastnit se cyklu „*Prolínání kultur*“ a ve sledu různých pořadů věnovaných společné tematice se dozvědět o eventualitách spolupráce a soužití odlišných etnických skupin a vzájemném propojování komunit. Cesty, jak odbourávat lidské předsudky

vůči minoritám, se knihovna snaží hledat díky projektu „*Živá knihovna*“, kde mají lidé možnost mluvit s „živými knihami“ – tedy přímo s lidmi vyprávějícími vlastní příběhy (Protivínský, Hrubeš, Čáp, [2015], s. 78). V letech 2006 až 2014 byla knihovna zařazena do projektu INTI (Knihovny jako brána k integraci cizinců v EU) a pracovala s komunitami ukrajinských a ruských menšin, pro něž pořádala výukové kurzy češtiny pro cizince (Protivínský, Hrubeš, Čáp, [2015], s. 81).

4.2.8 Masarykova veřejná knihovna Vsetín, Zlínský kraj

Knihovna ve Vsetíně se pravidelně zapojuje do evropských projektů (např. neziskové organizace *Na cestě*) a do kulturních a společenských aktivit města, zejména do projektu *Zdravé město Vsetín*. Spolupracuje ale také s různými subjekty ve městě. Z jejího popudu byla v zájmu komunitního fungování vytvořena pracovní skupina a vybudování komunitní knihovny bylo zakotveno do priorit akčního plánu města. S podporou evropských programů získala a dovybavila nové prostory pro realizaci komunitních aktivit, vyškolila lektory a zahájila komunitní a vzdělávací činnost pro nezaměstnané, rodiče na a po rodičovské dovolené, pro ohrožené děti a pro práci s etnickými skupinami. Později se zaměřila na pomoc ženám ohroženým na trhu práce a na práci se seniory coby další ohroženou skupinou (Protivínský, Hrubeš, Čáp, [2015], s. 52–53). V navazujících projektech knihovna sdružuje různé cílové skupiny pod společným zájmem – ekologie, finance, média, rovné příležitosti, práce se školami a dětmi. Ideou vsetínské knihovny je navození dojmu, že knihovna je „*stále živý měnící se útvar, který společně formuje mnoho faktorů a mnoho lidí – od samotných uživatelů, zřizovatele až po tým pracovníků*“ (Gajdušková, 2012, s. 17).

4.2.9 Městská knihovna Dobříš, Středočeský kraj

Knihovna v Dobříši je živým komunitním centrem s širokým záběrem cílových skupin. Do svých aktivit, kterých je velké množství při zachování vysoké kvality, zapojuje nejrůznější skupiny uživatelů, včetně občanů města. Kromě setkávání v prostorách knihovny využívá ke komunitní činnosti a společné komunikaci i prostředí sociálních sítí a moderní technologie. Cílí zejména na děti všech věkových skupin, včetně skupiny teens a „young adult“, již se věnuje ve zvýšené míře, a ukazuje se, že v tomto směru jde knihovna správným směrem. Dalšími skupinami, jimž je věnována pozornost, jsou senioři, sociálně znevýhodněné děti a lidé s handicapem (Bodorová, 2021, s. 7–10).

4.2.10 Městská knihovna Louny, Ústecký kraj

Knihovna poskytuje základní knihovnické služby a zároveň je registrovaným poskytovatelem sociálních služeb, spolupracuje s dobrovolníky a provozuje volnočasové zařízení pro děti a mládež. Součástí knihovny je sociálně-terapeutická dílna, jejíž klienti jsou zapojeni do činnosti knihovny (v rámci terapie přímo v odděleních knihovny, v kavárně, v činnostech, jako je péče o rostliny nebo donáška knih imobilním uživatelům). Součástí provozu knihovny je Klub Luna, který je nízkoprahovým zařízením pro rodiny s dětmi, seniory, menšiny i cizince (Protivínský, Hrubeš, Čáp, [2015], s. 49–50, 58). Při knihovně funguje od roku 2007 mezigenerační komunitní Spolek paní, dam a dívek, jehož činnost se zaměřuje na „*přiblížení a udržování českých tradic pro dospělé i děti*“ (Masarykova univerzita, c2022).

4.2.11 Městská knihovna Polička, Pardubický kraj

Moderní komunitní knihovna se zaměřuje zejména na rozvoj robotiky a její využívání ve vzdělávání. Učí především děti a mládež, rozvíjí jejich technické, konstrukční a informační dovednosti, kritické myšlení ve vztahu k užívání moderních technologií a programování. V tomto směru vzniklo v knihovně Centrum technického vzdělávání Půda – moderní veřejná učebna otevřená komunitnímu vzdělávání v různých oblastech, zejména v práci s digitálními a informačními technologiemi (Šandová, 2019, s. 2–3).

4.2.12 Městská knihovna Sedlčany, Středočeský kraj

Sedlčanská knihovna je komunitní knihovnou, která vedle klasických knihovnických služeb vytváří řadu kulturních a vzdělávacích programů. V říjnu 2007 knihovna otevřela komunitní Centrum Lukáš, jehož součástí jsou kluby s různým zaměřením a aktivitami určenými široké veřejnosti. Lze jmenovat například kurz fotografování, Klub harmonické bytosti a cvičení Quigong, kreativní kluby (háčkování, pletení, paličkování, kreslení, patchwork), kurz tvůrčího psaní. V rámci své realizace knihovna vytvořila tzv. desatero pro základní orientaci v podmínkách realizace komunitních akcí (Protivínský, Hrubeš, Čáp, [2015], s. 46–47).

4.2.13 Městská knihovna ve Svitavách, Pardubický kraj

Knihovna sídlí v Multifunkčním centru Fabrika, úzce spolupracuje s organizacemi, spolky a školskými zařízeními v místě, podílí se na realizaci vzdělávacích, komunitních a kulturních aktivit ve městě. Ve své práci se zaměřuje zejména na rodiny s dětmi a na děti a mládež. U dětí významně podporuje čtenářskou gramotnost, ale pomáhá i s dalšími činnostmi, které přispívají dětskému rozvoji – příprava do školy, hraní her, setkávání s vrstevníky, výběr vhodné literatury vzhledem k poruchám učení a další (Protivínský, Hrubeš, Čáp, [2015], s. 58–60).

4.2.14 Městská knihovna v Trmicích, Ústecký kraj

Knihovna sídlí v sociálně vyloučené lokalitě a svým uživatelům nabízí celou řadu různorodých aktivit pro podporu čtenářské a funkční gramotnosti a akce podporující osvětu v různých oblastech. Věnuje se romské menšině a spolupracuje s místními školskými zařízeními. Pro děti připravuje v rámci kulturně-výchovné činnosti pravidelné programy. Úzce spolupracuje s dalšími komunitami ve městě a okolí (Klub seniorů, Svaz žen aj.). V prostorách knihovny dochází k přirozenému setkávání dětí a dospělých z majority i minority (Protivínský, Hrubeš, Čáp, [2015], s. 64–66).

4.2.15 Místní lidová knihovna Kostomlaty pod Milešovkou, Ústecký kraj

Knihovna spolupracuje velmi úzce s obecním úřadem a mateřskými školami v Kostomlatech, Ledvicích, Bžanech a Hostomicích a základní školou v obci, s Regionální knihovnou Teplice a mj. také s kostomlatským výchovným ústavem pro dívky. Zdejší knihovna řadu let přispívá ke kvalitě společenského a kulturního života v obci a je jeho plnohodnotným komunitním centrem. V nově zrekonstruovaných prostorách knihovny se realizuje pro školy i veřejnost velké množství kulturních a společenských aktivit (*Knihovník Ústeckého kraje*, 2020).

4.2.16 Obecní knihovna Číměř, kraj Vysočina

Jde o malou neprofesionální knihovnu, která sdílí nově zrekonstruované prostory s obecním úřadem a společenským centrem. Je plnohodnotnou komunitní knihovnou a velkou měrou se podílí na společenském, kulturním a komunitním životě místních občanů (v knihovně bylo v roce 2020 registrováno více než 20 % obyvatel). Vytváří kulturní

a komunitní programy zejména pro děti a mládež a pro rodiny s dětmi, svými dalšími aktivitami přispívá k mezigeneračnímu propojování (Ministerstvo kultury ČR, 2021b; Ministerstvo kultury ČR, c2022).

4.2.17 Regionální knihovna Karviná, Moravskoslezský kraj

Od roku 1999 nabízí nezaměstnaným službu „internet pro nezaměstnané“ a od roku 2006 se zaměřuje na vzdělávací aktivity zaměřené na počítačovou gramotnost. Knihovna dlouhodobě spolupracuje s Úřadem práce Karviná a místně zajišťuje podporu čtenářství, celoživotního vzdělávání a regionálních tradic, kulturních a zájmových aktivit a upevňování sociálních vazeb (Protivínský, Hrubeš, Čáp, [2015], s. 53).

4.2.18 Veřejná knihovna Slivenec, kraj Praha

Neprofesionální knihovna ve Slivenci je menší komunitní knihovnou, která v uplynulých letech prošla celkovou rekonstrukcí. Spolupracuje s řadou místních spolků a v rámci přidruženého komunitního centra a klubu seniorů se zaměřuje zejména na aktivní využití místních seniorů. Pořádá kolektivní setkání, společenské aktivity, besedy, přednášky, kurzy trénování paměti, společné výlety (Ministerstvo kultury ČR, 2021c; Ministerstvo kultury ČR, c2022).

4.3 Situace v zahraničí

Mění se role veřejných knihoven a jejich transformace na komunitní centra je v současné době globální téma diskutované po celém světě napříč rozdílnými kulturami a životními styly. Společným aspektem je myšlenka, která vznikla v severských zemích, a to pojetí knihoven jako „třetího místa“, tedy místa setkávání a trávení času vedle pracoviště a domova (Wood, 2021, s. 144–145). Slijkerman a Vlimmeren (2020, s. 7) toto místo doslova pojmenovávají: „*Knihovna – skutečný domov pro komunitu.*“

Ke změnám dochází nejen ve vztahu ke komunitní roli knihoven, ale také k jejich vzdělávací funkci a dalšímu rozvoji jejich společenské a kulturní role a vzestupu užívání nových technologií a digitalizaci. Ve chvíli, kdy dochází k transformaci knihoven v různých rovinách, je třeba vnímat také potřebu změn v myšlení, zkušenostech a dovednostech pracovníků knihoven. Tato témata jsou celosvětovým problémem. Hlavními atributy vyžadovanými v knihovnické profesi v moderním pojetí knihoven současnosti jsou vzhledem

k přeměně rolí hlavně komunikační a sociální dovednosti v kombinaci s aktivní snahou o inovace a rozvoj. Stejně jako v českém knihovnictví nejsou ani u pracovníků zahraničních knihoven tyto vlastnosti dosud plně rozvinuty (Slijkerman, Vlimmeren, 2020, s. 13–14).

V podkapitolách 4.3.1 až 4.3.5 jsou z mezinárodních zdrojů vybrány postřehy z prostředí zahraničních knihoven napříč kontinenty. Podkladem pro tuto část práce byly materiály spíše parciálního charakteru (zejména popisy zkušeností a názorů odborníků z geograficky vymezeného území) a nebylo provedeno hlubší studium dalších materiálů shrnujících celkový pohled na knihovnickou praxi v určené oblasti. Nelze tedy přímo tvrdit, že jsou uvedené příklady pro dané kontinenty skutečně typické.

4.3.1 Evropa

Trendem moderních evropských knihoven jsou atraktivní designové budovy, které jsou vedle kulturní role funkčními komunitními a městskými centry nabízejícími nekomerční otevřený prostor široké veřejnosti (70 % prostoru je plánováno pro uživatele a 30 % pro sbírky). Pro svou přístupnost a širokou škálu služeb jsou hojně navštěvovány a přirozeně se v nich utváří komunity (Slijkerman, Vlimmeren, 2020, s. 14–15). V evropských knihovnách se klade velký důraz na partnerství a spolupráci s občanským sektorem a místními organizacemi a institucemi. Knihovny jsou informačními, vzdělávacími a komunitními centry, místem setkávání a diskuze a jsou důležitým prvkem součásti sociální infrastruktury města. Zajišťují rovný přístup ke svým službám pro všechny sociální kategorie a řeší palčivé otázky místního a regionálního významu (Tarandova, 2020, s. 88–99; Vogt, 2020, s. 182–193).

4.3.2 Jižní Amerika

Historie knihoven v Latinské Americe se začala psát na konci 19. století a až ve druhé polovině 20. století vznikala síť komunitních a veřejných knihoven. Rozdíly mezi knihovnami ve velkých městech a domorodých komunitách jsou velmi velké. Místní komunitní knihovny si kladou za cíl zlepšení kvality života a posílení komunit (zejména v sociální a ekonomické sféře), inovaci ve vzdělávání a aktivní kulturní život. I v některých větších knihovnách v Latinské Americe jsou nabízeny prostory a o knihovnách se mluví jako o „třetím místě“. Dochází ke sdílení prostoru, znalostí a informací, tipují se cílové skupiny komunit. Důležitým bodem rozvoje služeb je inkluze a vzájemná spolupráce. V knihovnách se dbá také na kulturní

identitu a tradice, v popředí je snaha o zachování domorodé kultury v regionech (Oyarzún, 2020, s. 66–81). V Bolívii některé knihovny organizují společenské zdravotní kampaně. Venezuelští knihovníci zastávají funkci jakéhosi prostředníka mezi různými kulturami, neboť někteří členové venkovských komunit hovoří jen domorodým jazykem (Koontz, Gubbin, 2012, s. 20–21).

4.3.3 Severní a Střední Amerika

Řada amerických veřejných knihoven by potřebovala renovaci, bohužel nemají příliš velkou podporu mezi lokální správou a samosprávou. Přitom v knihovnách se vytváří velké množství programů a jsou hojně navštěvovány (Klinenberg, [2018], s. 32, 33). V roce 2016 provedl Pew Research Center (c2022) průzkum mezi uživateli knihoven staršími patnácti let, z nějž vyplynulo, že v roce 2015 navštívila polovina respondentů veřejnou knihovnu, a dvě třetiny uvedly, že uzavření jejich místní pobočky by mělo „významný dopad na jejich komunitu“. Systémy městských knihoven jsou podle Klinenberga ([2018], s. 32, 33) již dlouho spravovány pomocí spolupráce veřejného a soukromého sektoru. Podle Pew Research Center (c2022) považuje více než 90 procent Američanů knihovnu za „velmi“ nebo „poněkud“ důležitou pro svou komunitu a podle průzkumu veřejného mínění v posledním desetiletí velmi poklesla důvěra ve veřejné a významné instituce (vláda, církve, banky, korporace) kromě knihoven, armády a záchranářů. Přestože jsou knihovny veřejností podporovány, zřizovatelé řadě z nich snižují rozpočty, a to navzdory tomu, že knihovny v odloučených čtvrtích napomáhají utlumení různých druhů osobních problémů, včetně izolace a osamělosti, a napomáhají tvorbě moderních komunit (knižní kluby, filmové večery, kroužky šití, kurzy umění a hudby, sdílení informací aj.) (Klinenberg, [2018], s. 33, 38). Komunitní knihovnictví na Haiti se začalo rozvíjet až v posledních letech, a to zejména v knihovnách spravovaných místní správou v menších městech. Kvalita služeb a vývoj jednotlivých knihoven jsou velmi rozdílné. Knihovny ve spolupráci s místní komunitou iniciovaly rozvoj služeb v oblasti čtenářské gramotnosti, poradenství a doučování dětí a mládeže (Pierre-Louis, 2020, s. 54–65). Kanadské knihovny vytváří pro své uživatele rozmanitá prostředí uzpůsobená tak, aby odpovídala profilům různých lidí. Do knihoven se ve větší míře zavádí nové technologie, implementují digitální platformy a kreativní prostory typu makerspace a zároveň je podporován rozvoj uživatelů v jejich technické způsobilosti (Payette, 2020, s. 195–203).

4.3.4 Asie

Řada singapurských knihoven využívá z důvodu navýšení počtu návštěvníků přesun knihoven do nákupních a městských center, jelikož jde o prostory více se přibližující modernímu společenskému a životnímu stylu. Přizpůsobují tak svůj trend komunitám a jejich potřebám. Zároveň jsou prostředí knihoven přizpůsobována požadavkům na plnou bezbariérovost (Slijkerman, Vlimmeren, 2020, s. 15). V Nepálu jsou komunitní knihovny budovány se silným partnerstvím místních komunit a jsou jimi vlastněny a spravovány. Mají hluboký sociální kapitál a dokáží pomocí místních sítí reagovat na mimořádné události a podpořit komunity při katastrofách (zemětřesení, sucha, záplavy, sesuvy půdy, extrémní teploty aj.). Knihovny mohou navštěvovat jednotlivci i skupiny a vzájemně se podporovat, místní obyvatelé hledají v knihovně rady na otázky z různých oblastí životních situací a vždy je jim pomoc poskytnuta, a to během krize i po ní (Shresta, 2020, s. 37–38).

4.3.5 Afrika

Africké knihovny ve své komunitní roli investují hlavně do rozvoje mládeže. Jde spíše o menší místní knihovny, jelikož národní knihovny se věnují zejména plnění klasických knihovnických a informačních služeb. Větší důraz se začíná dávat na prostředí knihoven a dochází k úpravám interiérů větších knihoven tak, aby odpovídaly současným trendům (Mmambo-Thata, 2020, s. 250–257). V Jižní Africe je prioritním úkolem veřejných knihoven poskytnout uživatelům základní vybavení ke studiu, tedy osvětlení, stoly a židle (Mmambo-Thata, 2020, s. 253; Koontz, Gubbin, 2012, s. 17). V Mali vesnické zvukové knihovny organizovaly kolektivní poslech nahrávek k tematice každodenního života místních lidí, hygieny, zdraví a chovu dobytka (Koontz, Gubbin, 2012, s. 17).

5. Použité metody výzkumu

Výzkum pro praktickou část bakalářské práce proběhl pomocí případové studie. Jde o metodu využívající zejména kvalitativní výzkumné strategie, jejímž cílem je důkladné studium sledovaného problému v reálném čase a prostoru s využitím více zdrojů dat, pochopení různých souvislostí a následné porozumění tématu a jeho zhodnocení. Pro případovou studii bývá obvyklé, že využívá různé techniky tvorby dat, a to i v kombinaci kvalitativních a kvantitativních postupů. Může se zaměřit na popis a zodpovězení výzkumných otázek, ve specifických případech lze využít různé nástroje, jako jsou dotazníky, rozhovory, dokumentace, vyprávění aj. (Novotná, Špaček, Šťovíčková, 2019, s. 274–275). Případy jsou podle Novotného, Špačka a Šťovíčkové (2019, s. 274) „*vybírány účelově dle povahy výzkumné otázky, tedy v souladu s teoretickým zázemím*“.

Vlastní výzkum probíhal od základního a hloubkového studia literatury (dokumenty a fyzická data) přes přípravu dotazníkového šetření, oslovení respondentů až po tvorbu, analýzu a vyhodnocení získaných dat. Postup byl volen tak, aby výsledky poskytly relevantní data pro výzkumné otázky a cíle stanovené v úvodní části této práce – zmapování role veřejných knihoven v rozvoji místních komunit, možnosti a rozdíly komunitní činnosti knihoven v malých obcích v protikladu ke knihovnám ve větších městech a ke knihovnám krajským, možné trendy a přístup knihoven ke komunitám a také přehled plnění komunitní funkce Severočeské vědecké knihovny v Ústí nad Labem (krajská knihovna pro Ústecký kraj) a příklady jejích aktivit. V úvodu byla nastíněna domněnka, že komunitní roli plní spíše knihovny menší, kde je tvorba komunit přirozenější, kdežto ve větších městech je rozvoj komunitní role knihoven složitější. Tento předpoklad bude v závěru práce na základě zkoumání v reálném kontextu vyhodnocen.

5.1 Dotazníkové šetření

V první části výzkumu probíhal sběr informací pomocí dotazníkového šetření přes on-line *Formulář Google (Příloha 2)*, a to zejména prostřednictvím polootevřených a otevřených otázek. Přestože dotazník z důvodu zpřesnění a přehlednosti některých reálií poskytuje i kvantitativní data, větší důraz byl kladen na data kvalitativní (s užším zaměřením na krajské knihovny a na Severočeskou vědeckou knihovnu), která spíše reflektují potřeby bakalářské práce.

Pro rozeslání dotazníku do veřejných knihoven bylo využito rozvinuté sítě knihoven ČR. Elektronickou poštou byli osloveni s žádostí o vyplnění a sdílení dotazníku krajští metodici, kteří přes pověřené knihovny postoupili dotazník dále. Při vyhodnocování odpovědí nebyla zohledněna část otázek, jelikož obsahovaly údaje určené pro orientaci zpracovatelky práce a některé knihovny nedaly souhlas k jejich zveřejnění. V několika případech došlo v průběhu analýzy ke sloučení otázek, pokud spolu logicky souvisely.

Do průzkumu se v období od 4. 3. 2022 do 20. 3. 2022 zapojilo 119 veřejných knihoven z celé České republiky. Z toho jedenáct krajských knihoven, včetně Severočeské vědecké knihovny, dále třicet osm městských knihoven (z toho dvanáct knihoven pověřených regionální funkcí) a sedmdesát knihoven obecních (profesionálních a neprofesionálních). Největší podíl tvořily v kategorii podle počtu obyvatel knihovny v obcích do 5 000 obyvatel.

5.1.1 Příprava dotazníkového průzkumu

Základním tématem, na které se zaměřil dotazníkový průzkum a lze jej označit za cíl realizovaného šetření, je naplňování komunitní funkce knihoven a jeho diference z hlediska menších a větších knihoven. Okrajově byla získávána i kvalitativní data pro druhou část průzkumu – údaje vztahující se k Severočeské vědecké knihovně v Ústí nad Labem.

Pro stanovení a sestavení výzkumných otázek bylo nutné pracovat s některými fakty:

- systém veřejných knihoven v ČR zahrnuje různé typy knihoven (dané zejména zřizovací listinou a typem zřizovatele nebo provozovatele)
- různé typy veřejných knihoven mají rozdílné možnosti v naplňování komunitní funkce
- možnosti veřejných knihoven závisí na velikosti knihovny (vyhovující prostorově) a počtu obyvatel v obci, v níž knihovna působí, ale také na morální a finanční podpoře zřizovatele nebo provozovatele
- komunitní aktivity může každá knihovna chápat různě

Fakta byla zohledněna nejen z důvodu sestavení výzkumných otázek, bylo přihlédnuto také k tomu, jakým způsobem se bude se získanými daty dále pracovat, jak bude probíhat jejich analýza a závěrečné vyhodnocení.

V konečné fázi byly do výzkumu zahrnuty tyto otázky (též Příloha 2):

- Typ veřejné knihovny v síti knihoven ČR.

- Počet obyvatel v obci, v níž knihovna působí.
- Plní vaše knihovna komunitní funkci? Jakou formou?
- Jaké aktivity komunitního typu podporujete?
- Pokud aktivity vyžadují finanční podporu, z jakých zdrojů je čerpána?
- Jakým způsobem oslovujete místní komunity?
- Jaké jsou vaše cílové skupiny?
- Myslíte si, že v menších obcích je tvorba komunit v prostředí knihoven přirozenější, než je tomu v knihovnách větších? V případě, že odpovíte ANO, proč tomu tak je?
- Myslíte si, že další místní subjekty jsou pro vaši knihovnu konkurencí? Pokud ANO, jak ji vnímáte?
- Kde hledáte inspiraci pro možnosti a zaměření komunitních aktivit ve vaší knihovně?
- Spolupracujete v rámci komunitní činnosti vaší knihovny s dalšími organizacemi, institucemi, spolky, jinými knihovnami, dobrovolníky?

5.1.2 Zpracování výsledků a zhodnocení dotazníkového průzkumu

Vyhodnocený dotazníkový průzkum zahrnuje jedenáct okruhů. V první části (otázka č. 1 a 2) jde o data kvantitativní, která podtrhují obsahový význam kvalitativních údajů v textové části. Druhá část využívá data kvalitativní a blíže se zabývá charakteristikou komunit a komunitních aktivit ve vztahu k činnosti knihoven. Popisované aktivity vyplývají především ze zkušeností a reálné praxe knihoven a jejich pracovníků. V rámci podkapitoly níže budou výsledky dotazníkového průzkumu krátce uvedeny a popsány z pohledu jednotlivých výzkumných otázek (tzn. otázky č. 1 až 11; první dvě otázky jsou v textu práce sloučeny). Celkové zhodnocení v souvislosti s výzkumnými otázkami, cílem práce a doporučeními bude zahrnuto v závěru práce. Pro podrobnější údaje analýzy dotazníkového průzkumu je možné nahlédnout do *Přílohy 2*.

1. Typ veřejné knihovny v síti knihoven ČR.

2. Počet obyvatel v obci, v níž knihovna působí.

Na úvod je důležité zmínit, že největší zastoupení mezi respondenty měly obecní knihovny (profesionální i neprofesionální) a knihovny městské. Průzkumu se účastnilo také

11 krajských knihoven. Názvy knihoven ani geografické rozdělení není pro bakalářskou práci stěžejní, a protože některé knihovny nesouhlasily s uveřejněním těchto údajů, byla s ohledem na jejich požadavek veškerá data směřující k jejich identifikaci anonymizována. Pro objektivnější posouzení odpovědí na výzkumné otázky se při analýze pracovalo s rozdělením knihoven do kategorií podle počtu obyvatel v obci, v níž knihovny působí. Do průzkumu se zapojily knihovny spadající do všech kategorií. Největší podíl získaly knihovny do 5 000 obyvatel.

3. Plní vaše knihovna komunitní funkci? Jakou formou?

Většina knihoven napříč všemi kategoriemi podle počtu obyvatel v obci komunitní funkci plní, proti se vyjádřilo jen osmnáct knihoven. Jedná se zejména o malé městské či obecní knihovny, které komunitní funkci neplní. Tento fakt koliduje s předpokladem v úvodní části práce, že tvorba komunit je jednodušší a přirozenější v menších obecních a městských knihovnách spíše než v knihovnách větších. Dotazník odhaluje, že komunitám a komunitním aktivitám se věnují spíše knihovny větší, dokonce i knihovny krajské (v tomto případě všech 11 krajských knihoven). Naproti tomu malé knihovny, přestože sídlí v komunitně podporujícím prostředí, komunitní funkci z různých důvodů neplní. Knihovny argumentují tím, že jim pro tyto aktivity chybí prostory a lidské zdroje, vedle toho mnohdy i podpora zřizovatele. V případě, že knihovny komunitní funkci plní, mezi prioritními službami se objevuje sdílení veřejného prostoru, spolupráce s místními subjekty a školskými zařízeními a různé vzdělávací a kreativitu podporující aktivity. Mezi krajskými knihovnami, zvláště těmi s městskou funkcí, a městskými knihovnami není role v rozvoji místních komunit v případě nabídky služeb nijak odlišná, kromě jedné krajské knihovny, která v dotazníku (*Příloha 2*) doplnila: „*Jme především studijní knihovna, více než jiné krajské. Díky povinnému výtisku i umístění v univerzitním městě s největším počtem studentů v přepočtu na obyvatele. V tomto smyslu plníme komunitní funkci právě pro studenty VŠ, jsme pro ně místem, kde se chodí učit, individuálně i společně, kde se setkávají, tráví volný čas.*“

4. Jaké aktivity komunitního typu podporujete?

Ve vztahu k aktivitám komunitního typu se knihovny v nejmenších obcích zaměřují zejména na děti a mládež, na rodiny s dětmi a na seniory (toto zjištění koresponduje s preferovanými cílovými skupinami níže). Mezi aktivitami se objevují akce podporující místní tradice a sezónní akce, dílny a dílničky, často ve spolupráci s městem nebo místními

spolky. Velký důraz je kladen na sousedská setkávání u kávy v knihovně a společná čtení. Větší knihovny (včetně knihoven krajských) se zaměřují na stejné cílové skupiny a objevují se i další (menšiny, lidé se zdravotním postižením). Kromě tvořivých a polytechnických dílen se soustředí na tvůrčí psaní, Bookstart, spolupráci na festivalech a celostátních akcích ve větší míře, programování a robotizaci, na vzdělávací akce komunitního typu, a to zejména pro seniory (univerzita volného času, VU3V, akademie 3. věku, trénování paměti) aj.

5. Pokud aktivity vyžadují finanční podporu, z jakých zdrojů je čerpána?

Rozdíl ve financování komunitních aktivit malých a větších knihoven souvisí s typem knihovny a s formou financování knihovny. Menší knihovny se často shodují, že komunitní aktivity jsou financovány ze zdrojů a příspěvků obcí, větší knihovny je financují z vlastních zdrojů. Využívají se ale také dotační programy (spíše větší knihovny, případně pověřené knihovny v rámci regionálních funkcí pro svůj region), mohou se vybírat příspěvky na materiál a vstupné. Některé aktivity finanční podporu nevyžadují (zejména pokud jde o sdílení a užití veřejného prostoru).

6. Jakým způsobem oslovujete místní komunity?

Způsobů, jakými vzniká první kontakt mezi knihovnou a místními komunitami, je několik. Většina dotazovaných knihoven uvedla, že jsou oslovovány místními komunitami s žádostí o spolupráci a poskytnutí veřejného prostoru pro vlastní aktivity. Často ale první kontakt vzniká tím, že knihovny oslovují komunity a jednotlivce pomocí místních spolků, institucí a organizací a participují na rozvoji těchto komunit. Vnitřním cílem knihoven je včleňování jednotlivců právě do těchto již fungujících komunit. Spolupracují také s místní správou a samosprávou, školami a školkami. Svou roli v rozvoji místních komunit knihovny propagují prostřednictvím nabídky služeb různými komunikačními kanály, a to zejména v případě, kdy nejprve vytvoří službu komunitního typu a následně ji nabídnou veřejnosti. Jen málo knihoven uvedlo, že jako první krok mapuje potřeby místních komunit a na základě zjištění oslovuje kontakty. V tomto případě výrazné difference mezi malými knihovnami a většími knihovnami dotazníkový průzkum neobjevil.

7. Jaké jsou vaše cílové skupiny?

Preferovanou skupinou, s níž knihovny v rámci svých komunitních aktivit pracují, jsou děti a mládež, dále školy a školky, senioři a dospělá veřejnost. Výběr cílových skupin se nijak napříč kategoriemi podle velikosti knihoven a počtu obyvatel v obci neliší. Rozdíl je spíše podle demografického rozložení obyvatelstva (struktura obyvatelstva, věkové složení obyvatelstva). Téměř polovina respondentů nemá vyhraněné cílové skupiny, s nimiž v této oblasti své činnosti spolupracuje. Evidentně je toto zjištění v souladu s předchozím bodem, kdy jsou knihovny spíše oslovovány komunitami, než že by jako první kontaktovala knihovna komunity (v rámci tohoto apelu se postupně vyvíjí spolupráce mezi knihovnou a komunitou a vytváří se možné nové role na obou stranách).

8. Myslíte si, že v menších obcích je tvorba komunit v prostředí knihoven přirozenější, než je tomu v knihovnách větších? V případě, že odpovíte ANO, proč tomu tak je?

Za stěžejní by mohla být považována výzkumná otázka se záměrem zachytit předpoklady respondentů ve spojitosti s názorem, že v menších obcích je tvorba komunit v prostředí knihoven přirozenější, než je tomu ve větších knihovnách. Polovina respondentů (včetně dvou krajských knihoven) k tématu dotazu uvedla, že „neví“. Druhá polovina tvoří množinu dvou protikladných odpovědí – poměrově větší část se vyjádřila „pro“ (včetně devíti krajských knihoven) a menší část „proti“. Že je tvorba komunit přirozenější v knihovnách v obcích s menším počtem obyvatel si myslí i tři malé knihovny, které komunitní funkci neplní. Mezi důvody předpokladu, že tvorba komunit v prostředí knihoven menších obcí je přirozenější, bylo mj. zahrnuto, že lidé k sobě mají blíže, mají na sebe kontakt a lépe se domluví, znají svého knihovníka, který se často stará o kulturní aktivity pro město i mimo prostory knihovny. Výhodou je znalost prostředí a lidí a nižší konkurence v případě tvorby programů a nabídky prostoru jiných subjektů v místě. Ze shrnutí výše ovšem vyplývá, že ač je malá obec pro tvorbu komunit přívětivější, ne všechny knihovny těchto obcí rozvoj lokálních komunit aktivně podporují. O rozvoj komunit podle dotazníkového průzkumu usilují spíše knihovny městské a krajské, a jak již bylo zmíněno, tento fakt souvisí hlavně s prostorovými možnostmi a dalšími faktory.

9. *Myslíte si, že další místní subjekty jsou pro vaši knihovnu konkurencí? Pokud ANO, jak ji vnímáte?*

Další hypotézou, tentokrát ovlivňující spíše knihovny ve větších městech, je potenciální konkurence ze strany jiných lokálních subjektů, jež nabízí podobné služby pro stejné cílové skupiny. Naprostá většina dotazovaných knihoven tyto subjekty působící v místě jako konkurenci nepocítuje. V případě, že jsou tyto subjekty jako konkurenční vnímány, spadají sem místní spolky, kulturní a komunitní centra, obec s vlastními aktivitami, jiné knihovny (městská a krajská knihovna ve stejné lokalitě, případně veřejná a VŠ knihovna), školská zařízení, univerzity a muzea. Slovo „konkurence“ je v této práci ve vztahu ke knihovnám zmíněno několikrát. Třebaže by se mohlo zdát, že se k uvedenému prostředí významově příliš nehodí, bylo zvoleno záměrně. V rámci dotazníku měla „konkurence“ za úkol na respondenty působit mírně negativně a tím je přinutit se více nad otázkou zamyslet. V textu práce pak byl výraz ponechán a v některých kapitolách použit, aby byla dodržena významová jednota obsahu. Že jde o slovo invazivní, vnímaly i některé větší knihovny, které poznamenaly, že „*konkurence je příliš silné slovo*“. Zároveň ale nabídly jiný úhel pohledu, když nastínily, že se z jejich strany jedná spíše o potenciální partery, nikoliv o konkurenci. Dodaly také, že aby bylo možné tuto konkurenci transformovat na partnerství, je potřeba upravit nabídky služeb tak, aby byly jedinečné. Případně vytvořit úzké partnerství a na základě společného zájmu a potřeb komunit kooperovat.

10. *Kde hledáte inspiraci pro možnosti a zaměření komunitních aktivit ve vaší knihovně?*

Aby komunity při knihovnách fungovaly, je třeba mít kvalitní zázemí, vhodné prostory, přívětivé prostředí, dobrý program a vybavení. Inspiraci lze pro všechna zmíněná kritéria získávat různými způsoby. Jako nejdůležitější respondenti zmiňují přímou spolupráci s komunitami, příklady dobré praxe knihoven a metodickou podporu v rámci regionálních funkcí. Řada knihoven cíleně inspiraci nevyhledává a čeká, kdy je komunity osloví. Nápady knihovny vyhledávají na internetu, na sociálních sítích českých i zahraničních knihovnických organizací. Některé knihovny uvedly, že inspiraci nepotřebují, protože používají vlastní nápady, případně spolupracují se svými uživateli a komunitami.

11. Spolupracujete v rámci komunitní činnosti vaší knihovny s dalšími organizacemi, institucemi, spolky, jinými knihovnami, dobrovolníky?

Jak již bylo analyzováno výše, subjekty, které jsou považovány za jistou konkurenci, se mohou v zájmu potřeb a lokálních komunitních aktivit stát partnery. Respondentům byl z tohoto podnětu položen dotaz, zda s některými místními subjekty spolupracují. Nejčastější odpovědi, zejména obecních knihoven, byli dobrovolní hasiči a místní školská zařízení a ZUŠ. Městské a krajské knihovny zmiňovaly nejčastěji muzea, galerie a archiv. Dále se ve výčtu objevily místní spolky a kluby různých zaměření, ale také zřizovatel/obec, dobrovolnické centrum či informační centrum a jiné knihovny.

5.2 Dokumenty a fyzická data

Pro druhou část výzkumu, zabývající se hlouběji vlastními komunitními aktivitami Severočeské vědecké knihovny a její krajskou funkcí v souvislosti s metodickou podporou v rámci regionálních funkcí (podpora a rozvoj komunitních aktivit), byly jako datový podklad pro případovou studii použity retrospektivní, primární i sekundární dokumenty a fyzická data o knihovně a její činnosti. Zahrnuty byly i vybrané údaje získané prostřednictvím dotazníkového šetření, a to ty, které se bezprostředně týkaly Severočeské vědecké knihovny (*Příloha 2*). Mezi dokumenty, s nimiž se ve výzkumu pracovalo, byly zařazeny zejména výroční zprávy a zprávy o činnosti Severočeské vědecké knihovny, strategické dokumenty, webové stránky knihovny a dalších subjektů, e-mailová komunikace, literatura vztahující se k tématu (metodické pokyny a koncepční materiály) a publikace vydané Severočeskou vědeckou knihovnou v návaznosti na komunitní činnost knihovny. Vedle toho také promo videa Severočeské vědecké knihovny a reportáže natočené ve spolupráci s Regionální televizí a Regionální televizí Ústecko (QR kódy pro spuštění audiovizuálních zdrojů jsou uvedeny v *Příloze 1*).

5.2.1 Postup práce

Nejprve byla podle strategického dokumentu SVK realizována analýza konkurence a vytvořeno krátké zhodnocení. Následně se výzkum zaměřil na metodické materiály ve vztahu k regionálním funkcím a úloze krajské knihovny, tzn. jejímu metodickému vedení a podpoře rozvoje knihoven v kraji. Dalším krokem bylo, s pomocí výsledků dotazníkového průzkumu *Role veřejných knihoven v rozvoji místních komunit (Příloha 2)*, vytipování

jednotlivých komunitních aktivit SVK. V návaznosti na vytvořený seznam akcí komunitního typu byla zpracována rešerše. Pomocí hloubkové analýzy relevantních zdrojů byla provedena sumarizace dat, které byly použity v bakalářské práci.

5.2.2 Zpracování výsledků průzkumu

Zhodnocením výzkumu dokumentů a fyzických dat se formou popisu výsledků podrobněji zabývá 6. kapitola této práce.

6. Komunitní činnost Severočeské vědecké knihovny Ústí nad Labem

Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem je stabilní a důvěryhodnou institucí s dlouholetou tradicí. Podle knihovního zákona č. 257/2001 Sb. (*Knihovní zákon*, 2001) je krajskou knihovnou, jejímž zřizovatelem je od 1. 7. 2001 Ústecký kraj. Vedle krajské funkce pro Ústecký kraj plní zároveň městskou funkci pro město Ústí nad Labem (Severočeská vědecká knihovna, c2022). Studium zdrojů, na něž bude v kapitole odkazováno, bylo zjištěno, že poskytuje širokou nabídku služeb, je flexibilní a neustále rozvíjí, modernizuje a inovuje stávající služby a vytváří nové dle aktuálních potřeb svých uživatelů. Vedle nabídky vlastních služeb úzce spolupracuje s místními organizacemi a spolky, podporuje pravidelná setkávání a participuje na realizaci komunitních akcí jiných subjektů a lokálních komunit. Zároveň reaguje na poptávku využívání veřejných prostor v rámci spolupráce místních komunit a knihovny a podporuje interakci mezi jednotlivými komunitami: „*Knihovna se rozhlíží a partnery atd. vyhledává, ráda se zapojuje do života v obci a okolí.*“ (Příloha 2). Dle výše uvedených hledisek tak plnohodnotně zastává komunitní roli v místně příslušném prostředí a funguje jako jedno z komunitních center ve městě. Z pohledu krajské funkce je SVK zároveň oporou pro knihovny v Ústeckém kraji. Sama a zejména prostřednictvím jí pověřených knihoven v rámci plnění výkonu regionálních funkcí mj. zajišťuje a koordinuje metodickou pomoc také v souvislosti s rozvojem komunitních aktivit.

6.1 Analýza konkurence

Město je vymezeno geograficky a v rámci tohoto prostoru se nachází spousta jevů, které se mohou vzájemně ovlivňovat v pozitivním či negativním smyslu. Různá společenská, vzdělávací a kulturní centra a organizace v místě nemají blízko jen ke kultuře a vzdělávání, ale i ke komunitám a jejich posílení. Severočeská vědecká knihovna ([2021]) v průběhu tvorby vlastního strategického plánu provedla průzkum trhu a vytipovala 5 organizací, které pro SVK znamenají potenciální konkurenci ve smyslu, že se jejich činnost nejvíce protíná v tematických oblastech.

Vědecká knihovna UJEP (2022). Jde o univerzitní knihovnu s konkurenční výhodou v podobě finanční podpory MŠMT a UJEP, se sídlem v moderních rekonstruovaných prostorách a širokým záběrem cílových skupin (VŠ studenti, akademičtí pracovníci, široká veřejnost). Mezi poskytovanými službami lze jmenovat např. výpůjční služby, přístup do licencovaných databází, tvorbu vzdělávacích a kulturních programů.

Muzeum města Ústí nad Labem (c2022). Městské muzeum je příspěvkovou organizací města, jde o respektovanou instituci ve své komunitě a mezi obyvateli města. Vytváří expozice a výstavy mj. ve vztahu k lokální historii a místnímu kulturnímu a přírodnímu dědictví. Svými vzdělávacími a kulturními aktivitami cílí zejména na obyvatele města a další návštěvníky. Oddělení muzejní pedagogiky se pravidelně věnuje neformálnímu vzdělávání dětí i dospělých.

Spolek Veřejný sál Hraničář (2022). Spolek se věnuje vzdělávací, kulturní a osvětové činnosti, organizuje a realizuje pravidelné akce pro obyvatele města Ústí nad Labem a okolí podporované silnou komunitou.

Dům dětí a mládeže a ZpDVPP, Ústí nad Labem, p. o. (c2013). Ústecký DDM je příspěvkovou organizací města s tradicí a vybudovanou dobrou značkou. Vytváří volnočasové, zájmové a vzdělávací aktivity pro obyvatele města Ústí nad Labem a okolí, s užším zaměřením na děti a mládež.

Kulturní středisko města Ústí nad Labem, p. o. (2022). Kulturní středisko se zaměřuje zejména na kulturní akce a komunitní aktivity pro obyvatele města Ústí nad Labem a okolí. Je příspěvkovou organizací města a nabízí velké množství variabilních prostor.

Vedle těchto pěti hlavních konkurenčních prostředí se lze ve městě setkat s dalšími zájmovými skupinami s komunitním zaměřením, mj. komunitní zahradou *Žížala na Terasě*, z. s. (Meta, c2022d) nebo spolkem *Střekovské matky*, z. s. (Meta, c2022c), o jejichž činnosti a plánech se lze dočíst na sociálních sítích, ale i s mimoškolními a volnočasovými aktivitami různých školských zařízení. Jakým způsobem knihovna přistupuje k těmto konkurenčním prostředím, není v dokumentu rozpracováno. Nelze tedy zcela určit, zda skutečně dochází ke konkurenci, případně zda knihovna s některými institucemi úžeji spolupracuje. Doporučením by mohlo být investovat úsilí do společné komunikace daného tématu a vytvářet programy vzájemně se podporující či takové, aby obohatily zejména komunity, které již v rámci tohoto kontextu pracují. Zasazení konceptu spolupráce knihovny a místních spolků a podniků by mohlo podpořit posílení sounáležitosti k místu a reagovat na provázanost jednotlivým komunit, zároveň tak vyrovnávat nerovnováhu mezi potřebami. Vzájemná podpora, sdílení zkušeností a propojování různých sfér představuje „mírný krok stranou“ a nabízí možnost nahlédnout na věc z jiné perspektivy – tedy z pohledu lidí, pro něž by měla komunita fungovat. Příkladem je třeba využití komunitních dílen a jejich propojení se vzdělávacími aktivitami, případně pořádání fair trade snídaní s místními zemědělci a výrobci

v knihovně. Participace a zapojování lidí do procesu komunitní funkce knihovny je podstatnou součástí udržitelnosti komunit. Lidé jako partneři knihovny určují, co má smysl dělat, a knihovna nabízí stabilní zázemí a podporu pro komunitu.

6.2 Metodická pomoc knihovnám

Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem je knihovnou krajskou s městskou funkcí, zároveň vedle krajské funkce pro Ústecký kraj v rámci regionálních funkcí vykonává i funkci pověřené knihovny pro region Ústí nad Labem. Regionální funkce knihoven jsou v Ústeckém kraji zajišťovány s podporou Ústeckého kraje formou účelové neinvestiční dotace a vedle Severočeské vědecké knihovny je zajišťuje dalších sedm knihoven, které SVK na základě smlouvy pověřila regionální funkcí – Městská knihovna Děčín, Chomutovská knihovna, Knihovna K. H. Máchy v Litoměřicích, Městská knihovna Louny, Městská knihovna Most, Regionální knihovna Teplice a Městská knihovna Žatec (Severočeská vědecká knihovna, c2022). Vedle metodického pokynu MK ČR pro zajištění výkonu regionálních funkcí (Ministerstvo kultury ČR, 2019b) se Severočeská vědecká knihovna a jí pověřené knihovny řídí *Zásadami zajištění výkonu regionálních funkcí knihoven v Ústeckém kraji* (Krajský úřad Ústeckého kraje, 2019), které na s. 3 stanovují definici pro regionální funkce jako „*odborné knihovnické činnosti podle § 2 písmene h) knihovního zákona, v jejichž rámci poskytuje krajská knihovna a pověřené knihovny v kraji základním knihovnám v kraji (obsluhované knihovny) především poradenskou, koordinační a vzdělávací službu, pomoc při zpracování statistiky knihovnických činností, budování a oběhu výměnných fondů, revizi a aktualizaci knihovnických fondů, nákupu a zpracování knihovnických fondů pořízených z prostředků obce, případně další nezbytné činnosti napomáhající rozvoji knihoven a jejich veřejných knihovnických a informačních služeb*“. Zásadní úlohou regionálních funkcí je tedy zajišťování veřejných knihovnických a informačních služeb pro veřejné knihovny všech velikostí s důrazem na čtenářskou gramotnost, budování vztahu k regionu, podporu celoživotního neformálního vzdělávání a sociální soudržnosti. Jejich význam je zvláště naplňován v případě knihoven v obcích menších: „*Pro knihovny v malých obcích je mimořádně důležitá podpora regionálních funkcí*“ (Koncepte, 2020, s. 5). Novou regionální službou, ukotvenou v metodickém pokynu Ministerstva kultury ČR (Ministerstvo kultury ČR, 2019b, s. 13) a v zásadách Ústeckého kraje (Krajský úřad Ústeckého kraje, 2019), je metodická podpora vzdělávacích, kulturních a komunitních aktivit. Tato by měla ze strany

pověřených knihoven směřovat k podpoře zmiňovaných aktivit a k naplňování standardu VKIS (Ministerstvo kultury ČR, 2019a) obsluhovaných knihoven i v této kategorii.

Z pozice krajské knihovny zajišťuje SVK také celoživotní vzdělávání pro knihovníky z celého Ústeckého kraje (Ministerstvo kultury ČR, 2019b). V rámci kurzů, seminářů, přednášek a workshopů se zaměřuje i na témata ve vztahu ke komunitám a komunitní roli knihoven, které mohou rozvíjet dovednosti a kompetence zaměstnanců knihoven v Ústeckém kraji (např. Bookstart v Ústeckém kraji, Design knihoven za fjordem, Dobrovolnictví v knihovnách, Robotické stavebnice) (Zpráva o výsledcích rozboru, 2021).

Jednou z významných aktivit krajské knihovny podporujících knihovnickou komunitu v regionu je každoroční oceňování nejlepších knihovníků v kraji. Cenu *Knihovník Ústeckého kraje* od roku 2015 vyhlašuje SVK ve spolupráci s Ústeckým krajem a organizací SKIP. Ocenění se uděluje pracovníkům veřejných knihoven v obcích s maximálním počtem 5 000 obyvatel, kteří se významnou měrou podílí nejen na rozvoji knihovnických a informačních služeb, ale i na podpoře kulturního, společenského a komunitního života v místě, kde knihovna působí (Pravidla, 2019).

6.3 Parciální přehled aktivit komunitního typu

V podkapitolách 6.3.1 až 6.3.6 se práce zaměří na přehled aktivit komunitního typu Severočeské vědecké knihovny v Ústí nad Labem. Vzhledem k rozsáhlé komunitní činnosti SVK není soupis aktivit v bakalářské práci úplný. Výběr byl proveden na základě zpracované rešerše a následného subjektivního třídění. Přihlédnuto bylo k výpisu činností v dotazníku z předchozího kroku výzkumu (viz podkapitoly 5.1), a to zejména k otázce č. 4 *Jaké aktivity komunitního typu podporujete? (Příloha 2)*. Jak již bylo zmíněno v podkapitole 5.2, lze v *Příloze 1* dohledat QR kódy ke spuštění v textu odkazovaných videí.

6.3.1 Děti a rodiny s dětmi, mládež, školy

Bookstart / S knížkou do života je projekt, do něhož se zapojuje stále více knihoven. Cílem projektu, jehož garantem je SKIP ČR, je vybudovat vztah nejmladší generace ke knize a ke čtení a spolu s rodiči posílit čtenářské dovednosti podstatné pro správný rozvoj dítěte v této oblasti. Zároveň pomoci rodičům orientovat se v literatuře pro děti a poskytnout prostor pro společné aktivity a vzájemné sdílení v rámci nastavené komunity (Čížinská, 2021, s. 9–10). Do Bookstartu je zapojena i SVK, společné schůzky rodičů s dětmi se konají

2x měsíčně (Dětské oddělení, c2022). K této aktivitě SVK vytvořila poutavé promo video, které je uvedené níže v seznamu audiovizuálních zdrojů (Bookstart v SVK, 2021a).

CoderDojo je celosvětový projekt založený na osvojení si principu programování. Určen je dětem a mladým lidem, kteří se s pomocí mentorů (dobrovolníků vzdělaných v oblasti IT) naučí orientaci v oblasti informačních a digitálních technologií, zejména v tom, jak vytvořit webové stránky, mobilní aplikaci nebo naprogramovat počítačovou hru. Speciální důraz je ovšem kladen na budování komunity, vzájemné sdílení, podporu a učení (Calábková, 2019, s. 7). V SVK projekt funguje již od roku 2017 (CoderDojo Ústí nad Labem, 2018). V roce 2022 se účastníci zapojili do soutěže Coolest projects s projektem elektronické rukavice pro nevidomé a natočili krátké video: „*Děti postavily a naprogramovaly rukavici pro nevidomé. Rukavice měří vzdálenost, a pokud se příliš přiblíží k překážce, spustí zvukový signál*“ (Coolest projects, 2022).

Pravidelné herní soboty SVK pořádá již od roku 2014, kdy do svého fondu nakoupila nové deskové hry (Severočeská vědecká knihovna: Herní den, 2014). Prostory knihovny pro své herní aktivity využívá od roku 2019 **Herní klub UZEL**, který byl založen na jaře 2017. Klub je samostatným komunitním společenstvím pro každého, kdo si chce zahrát stolní a deskové hry (Škoda, 2018). V roce 2022 SVK ve spolupráci s YMCA připravila další herní aktivitu podporující tvorbu a rozvoj místních komunit, a to fantasy hru **Dračí sluj** ve stylu role-playing game (Severočeská vědecká knihovna, c2022).

Kuriozitou mezi komunitními aktivitami SVK se může jevit spolupráce knihovny a ústeckých škol na stěhování části fondu časopisů pomocí půl kilometru dlouhého živého řetězu (Zpráva o výsledcích rozboru, 2017). Jednorázová akce se uskutečnila v květnu 2017 za velkého zájmu okolí a médií (Regionální televize, 2017).

6.3.2 Senioři, osoby se zdravotním postižením

Senioři se účastní řady aktivit přímo v DPS a dalších seniorských centrech a spolcích, zde se ovšem setkávají většinou jen se svými vrstevníky. Pro mnoho seniorů je knihovna místem, kde se mohou setkávat i s lidmi jiných generací, stát se součástí heterogenní komunity a při vzájemné interakci se cítit užiteční (Klinenberg, [2018], s. 38). Při Severočeské vědecké knihovně vznikl **Seniorský klub** a knihovna v součinnosti s ním vytváří pro členy zajímavé aktivity. Nabízí mj. také možnost studia na **VU3V (Příloha 2; Severočeská vědecká knihovna, c2022)** a **trénování paměti**. V roce 2016 byla knihovna

zapojena do projektu **Senioři píší Wikipedii** (Zpráva o výsledcích rozboru, 2017). SVK také v roce 2021 převzala patronaci nad knihovnou v DPS V Klidu, včetně plánovaných kulturních akcí v místě (Andree, Lochnerová, 2022).

V roce 2021 nabídla SVK ve spolupráci s SPC v Ústí nad Labem novou službu komunitního typu **PASažeri v knihovně**, která měla ihned po svém zavedení vysokou návštěvnost. V prostorách knihovny bylo vytvořeno bezpečné prostředí pro setkávání dětí s poruchami autistického spektra a jejich rodičů. *„Setkání dětem přináší možnost poznat nové kamarády, seznámit se s prozatím neznámým a novým prostředím, objevovat nové informace, popř. se jen dobře pobavit, rodiče mohou navzájem sdílet své zkušenosti“* (Zpráva o výsledcích rozboru, 2021, s. 19–20).

6.3.3 Široká veřejnost

Prostřednictvím knihoven je možné uživatelům zprostředkovat speciální služby zaměřené na technické a technologické dovednosti a umožnit komunitám využívat moderní technologie a mechanické nástroje, k nimž by v běžném životě neměli přístup vůbec, nebo jen velmi komplikovaný. V tomto směru vznikají knihovny věci a jsou vedle využívání nástrojů vytvářeny nabídky neformálního celoživotního učení – otevřené kreativní dílny, práce s 3D tiskárnou, robotika a programování, šicí dílny, laboratoře a makerspace. Vedle programů pro návštěvníky jsou vytvářeny i vzdělávací semináře a workshopy pro knihovníky a zaměstnance knihoven jako podpora pro vytváření dílen (Bartošová, 2021, s. 21–22).

Tyto možnosti nabízí také SVK, která na konci roku 2021 otevřela v Multimediálním oddělení **polytechnické dílny** a **Astroklub** (Regionální televize Ústecka, 2021). Astroklub, který vznikl díky zájmu o astronomii jednoho ze zaměstnanců knihovny, cílí na širokou veřejnost a sdružuje všechny zájemce o astronomii (Zpráva o výsledcích rozboru, 2021, s. 11). Využití polytechnických dílen je nabízeno široké veřejnosti, aby rozvíjely zájmy místních komunit. Nabízí *„vzdělávací školení na širokou škálu strojů a na ruční nářadí, stejně jako exkurze věnované provozu a službám dílen“* (Zpráva o výsledcích rozboru, 2021, s. 20). Pořádány jsou také akce a workshopy pro školy.

Mezi oblíbené komunitní akce s dlouholetou tradicí pořádané knihovnou patří kurzy tvůrčího psaní. Určené jsou pro zájemce o vlastní literární tvůrčí činnost. V roce 2016 proběhl prostřednictvím dvanácti setkání **Kurz tvůrčího psaní** pod vedením Adama Krupičky. Nejlepší příspěvky účastníků byly na konci roku otištěny ve sborníku *LALIA* (Krupička, 2016;

Výroční zpráva za rok 2016, 2017, s. 3). Již plnohodnotnou komunitu vytvořili účastníci kurzu **Tvůrčího psaní s Ondrou Prchalem**, vedeného, jak název kurzu napovídá, Ondřejem Prchalem (Severočeská vědecká knihovna, c2022). Nejen, že se nadějní autoři setkávali pravidelně po dobu téměř tří let (a jejich spolupráce nadále pokračuje), jejich kolektivní tvůrčí činnost nakonec v roce 2021 vyústila ve vydání almanachu *Literární JednoHubky* (Literární jednohubky, 2021). Almanach byl v říjnu 2021 slavnostně pokřtěn a účastníci kurzu v návaznosti na vydání publikace realizují autorská čtení (Zpráva o výsledcích rozboru, 2021, s. 17–18, 26–27, 82,92).

6.3.4 Konverzační a diskusní kluby

V Severočeské vědecké knihovně probíhají také konverzační a diskusní kluby a setkávání podporující komunity v souvislosti s určitými tématy a zájmy (*Příloha 2*). Již dlouholetou tradici má konverzační klub anglického jazyka **Open English Club** a setkávání členů **České genealogické a heraldické společnosti** v prostorách knihovny (Severočeská vědecká knihovna, c2022). V rámci EDS probíhal v roce 2019 s tuniským dobrovolníkem Wissemem Chaabanem diskusní **Arabský klub**, který zájemcům z řad veřejnosti představil tuniskou kulturu a historii (Regionální televize, 2019). Na začátku roku 2022 vznikl při Severočeské vědecké knihovně debatní **Historický klub**, jenž je určen pro každého, kdo se zajímá o historii a rád by na toto téma diskutoval s ostatními: „*Členové klubu se setkávají jednou do měsíce v Multimediálním oddělení knihovny, kde společně diskutují o nejruznějších historických událostech (klub se zaměřuje především na období světových válek)*“ (Severočeská vědecká knihovna, c2022). Nově také, vzhledem k současné společenské situaci, při knihovně fungují sousedské konverzace pro cizince a Čechy a konverzační výuka češtiny pro Ukrajince (*Příloha 2*).

6.3.5 Zájmové činnosti a projekty

Mezi další činnosti podporující místní komunity spadají i zájmové činnosti a projekty, které mohou výrazně ovlivnit místní sociální prostředí. K takovým projektům lze zařadit zejména **Dopis babičce a dědečkovi**, jehož záměrem bylo bojovat proti sociálnímu vyloučení a samotě v době pandemie covid-19. Jakékoliv dítě mohlo vytvořit dopis pro neznámé „babičky“ a „dědečky“ a SVK zprostředkovala jeho předání do domova pro seniory (Dopis babičce a dědečkovi, 2021b; Severočeská vědecká knihovna, c2022).

Že knihovna má značnou roli v rozvoji místních komunit, dokládá i spolupráce ve formě nabídky prostor knihovny (a jejích poboček) neprofesionálním umělcům. Jde o tzv. veřejné i soukromé vernisáže výstav amatérských a začínajících umělců (Andree, Lochnerová, 2022). První výstava se uskutečnila v roce 2018, vystavoval ústecký rodák, malíř a grafik Roman Bedenk (Regionální televize, 2018). V tomto případě (ad *Příloha 2*) jde o komunitu oslovené knihovnou, která reagovala na jejich potřeby.

6.3.6 Spolupráce s jinými subjekty, participace na komunitních akcích

Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem se pravidelně účastní akcí z různých tematických oblastí, festivalů, společenských, komunitních a kulturních událostí organizovaných jinými spolky a organizacemi. Tato partnerství jsou důležitá a podporují prohloubení komunitní soudržnosti v místě. Zahrnout lze například **Nábřeží žije**, **Slavnosti pastvin**, **Léto na ulici**, **Útulek Fest**, **Čajů Fest** (*Příloha 2*). SVK také dlouhodobě spolupracuje se **Severočeským klubem spisovatelů** (SKS). V prostorách knihovny se vedle jednání členů SKS pravidelně konají setkání se čtenáři a v koedici s knihovnou jsou vydávána díla členů SKS (Severočeská vědecká knihovna, c2022; Severočeský klub spisovatelů, c2022).

7. Závěr

Výzkum práce se primárně zaměřil na vyjádření hodnoty veřejných knihoven ve vztahu k místním komunitám. Zároveň se v některých detailech soustředil na difference mezi knihovnamí v souvislosti s jejich prostorovým a zdrojovým potenciálem a demografickými, sociálními i geografickými nesourodostmi. První část výzkumu, která byla založena na dotazníkovém šetření, pracovala s reálnými daty souvisejícími se současnou situací v českém knihovnictví. Bylo zjištěno, že předpoklad nastíněný v úvodní kapitole, tedy že v knihovnách v malých obcích se komunity tvoří přirozeněji než ve větších městech, nebyl zcela přesný. Faktem je, že na průzkumnou otázku poměrná část respondentů odpověděla kladně. Podle odezvy v dotazníku a charakteru reakcí menších profesionálních a neprofesionálních knihoven ukazují odpovědi spíše na to, že jako popisná jednotka nebyla v tomto případě vnímána knihovna, ale spíše celá obec – tvorba komunit v méně anonymním prostředí je jistě přirozenější (ne ve všech malých knihovnách jsou k tomu ale vytvořeny vhodné podmínky).

Malé knihovny v mnohých případech komunitní roli neplní. Jak vyplynulo z dotazníku, je jedním z faktorů nedostatek prostoru. Mnohdy totiž nedisponují takovým prostorem, který by mohly poskytnout jako vhodné zázemí pro místní komunity. Oproti tomu knihovny ve větších městech prostory většinou mají, postupně je přizpůsobují potřebám a nabízí je k veřejnému využití. Dalším z limitujících faktorů, který vyplynul z dotazníku, je nedostatek lidských zdrojů v malých knihovnách. Pracovníci malých knihoven a neprofesionálních knihoven většinou pracují na částečný úvazek (na hlavní pracovní poměr působí v jiném oboru), případně jako dobrovolníci. Často bývají v knihovně jen několik hodin pár dní v týdnu, aby primárně zajistili základní knihovnické služby (výpůjčky dokumentů, případně technické záležitosti). Pracovníci větších městských knihoven a krajských knihoven mají vzhledem ke komunitám nevýhodu méně důvěrného prostředí, ale jde o profesionály, pro něž podpora a rozvoj vzdělávacích, kulturních a komunitních aktivit zpravidla spadá do hlavní pracovní činnosti (mluvíme-li o knihovnicích ve službách). Třetím faktorem je přístup zřizovatele ke knihovně a především otázka financování. Na chod malých knihoven a speciální potřeby mnohdy obce po finanční stránce příliš nereflektují.

Otázka konkurence má také dva úhly pohledu. V případě, že v místě působí více subjektů, mohou si konkurovat z důvodu oslovení stejných cílových skupin, nabídky stejných či podobných služeb aj. Na druhou stranu mohou tyto subjekty pro knihovny představovat ideální partnery pro společný rozvoj komunit v místě.

Druhá část výzkumu, založená na studiu dokumentů, se zaměřila na charakteristiku komunitní činnosti Severočeské vědecké knihovny v Ústí nad Labem – knihovna jako realizátor akcí, ale také jako mentor a průvodce, příklad dobré praxe. Průzkum ukázal, že role Severočeské vědecké knihovny v Ústí nad Labem v rozvoji místních komunit má široký rozsah, a to nejen co se týče tematického zaměření, ale i širokého záběru z hlediska cílových skupin. Je tedy dobrým příkladem knihovnické praxe v přístupu ke komunitám. Z důvodu omezeného formátu této práce byl proveden výběr některých aktivit z posledních let činnosti knihovny a knihovna byla představena vedle městské funkce i ve funkci krajské. Vzhledem k dlouholeté tradici ústeckého knihovnictví a činnosti Severočeské vědecké knihovny by hlubší výzkum tématu (knihovna a komunity), a to i z historického hlediska, mohl přinést zajímavé výsledky.

Možná je dnes ještě někým za netradiční považována úloha knihoven jako institucí, jež se stávají veřejným prostorem obcí. Ač by měla být prioritou obcí podpora veřejného života a komunit, veřejných prostor v obcích ubývá. Knihovny ale stále zůstávají bezpečnými místy otevřenými široké veřejnosti. Využití těchto prostor má velký potenciál pro další rozvoj knihoven jako komunitních center. Neustále se hledají nové přístupy, jak postavení knihoven v obcích zlepšovat a využívat jejich možností v plné šíři. Důraz je kladen na užší spolupráci s obcemi v závislosti na jejich strategických plánech. Díky znalostem a implementaci vlastních činností na tyto strategické cíle mohou knihovny upevnit svou pozici nejen v pohledu obcí, ale najít partnerství dalších institucí v místě. Bohužel interakce a komunikace mezi oběma subjekty mnohde neprobíhá ideálně a v pravidelných intervalech. Obec tak nemá možnost získat potřebné indicie o tom, v čem by jí mohla být knihovna prospěšná, a vidět v ní seriózního partnera. Je tedy víceméně na knihovnách, aby s obcemi více komunikovaly a své předpoklady pro partnerství prezentovaly. Nadále by si však měly udržet svou identitu – proč tady knihovny jsou, jaké hodnoty zastávají a jak se veškeré změny budou odrážet v jejich dalších činnostech.

Nejednou se objevuje řečnická otázka, zda mají knihovny budoucnost, když v éře internetu, digitalizace a nových technologií lze cokoli získat „jedním kliknutím“ a na jednom místě (Werner, 2013, s. 395). Ač jde o rétorickou úvahu plynoucí z předpokladu a možná i z předsudku některých kritiků, že „*účel knihoven začíná a končí knihami*“ (Wood, 2021, s. 162), lze tento mylný koncept nejasné budoucnosti knihoven negovat demonstrací rozsáhlého počtu rozmanitých služeb. Získanými znalostmi a praktickými zkušenostmi

mohou knihovny inspirovat instituce s podobným charakterem a kladným způsobem ovlivnit některé kritiky v jejich neústupnosti.

Každý druh aktivity má své kulturní a společenské důvody, které je nezbytné rozkrýt, aby bylo možné s nimi pracovat a naplňovat dané požadavky. Jak udělat knihovny pro komunitu, pro lidi? Komplikovaná situace může nastat v případě rozdílnosti představ. Předpoklad, jak ho vnímá knihovna, se nemusí odrážet v potřebách obce a místních komunit. Knihovny ovšem pracují se specialisty a kreativci, kteří mají zkušenosti s fungováním komunit a s mapováním jejich potřeb. Navíc sdílí své zkušenosti prostřednictvím rozvinuté sítě knihoven. Knihovny se postupně stávají centry, kde se lidé mohou místně sami zapojovat, přizpůsobovat si prostředí a sdílet své prožitky. Častým úmyslem knihoven je vytvořit komunitní prostředí tak, aby se komunita transformovala v autonomní prvek využívající všech možností, které může knihovna nabídnout, a ta přitom nijak nezasahovala do pravidel komunity a jejích vnitřních vztahů. Výzkum ukázal, že knihovny mají důležitou a mnohde i nezastupitelnou roli v rozvoji místních komunit, pokud mají k plnění této funkce vhodné podmínky. Jsou přátelské, schopné úzké spolupráce a partnerství a díky své snaze o symbiózu s prostředím mají velký potenciál pro tvorbu, podporu a udržitelnost místních komunit.

Seznam použité literatury

- AKADEMIE VĚD ČR, 2017. Komunita. *Sociologická encyklopedie* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR [cit. 2022-04-10]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Komunita>
- ANDREE, Zdenka a Eva LOCHNEROVÁ, 2022. *Dotazník – komunitní aktivity* [e-mailová komunikace]. 18. 3. 2022 [cit. 2022-05-04].
- BARTOŠOVÁ, Eliška, 2021. Otevřené dílny v knihovnách a hnutí tzv. makerů. *U nás: knihovnicko-informační zpravodaj Královéhradeckého kraje*. **31**(1), 21–22. ISSN 0862-9366.
- BODOROVÁ, Romana, 2021. Dobříš: knihovna jako pomocník. Jde to? *Duha: informace o knihovnách z Moravy*. **35**(3), 7–11. ISSN 0862-1985 (Print).
- BRODY, Jane E., 2017. Social interaction is critical for mental and physical health. *The New York Times* [online]. New York: The New York Times Company, c2022 [cit. 2022-04-15]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2017/06/12/well/live/having-friends-is-good-for-you.html>
- BUREŠOVÁ, Jarmila, 2021. Knihovna města Ostravy komunitně?. *Duha: informace o knihovnách z Moravy*. **35**(1), 7–8. ISSN 0862-1985 (Print).
- CALÁBKOVÁ, Dana, 2019. Bezplatné kluby programování CoderDojo. *Duha: informace o knihovnách z Moravy*. **33**(4), 7–8. ISSN 0862-1985 (Print).
- ČESKO, 2001. Zákon č. 257/2001 Sb. ze dne 29. června 2001 o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky*. Částka 98, s. 5683–5688. ISSN 1211-1244. Dostupný také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3676>
- ČIŽINSKÁ, Barbora, 2021. S knížkou do života / Bookstart ČR: projekt SKIP a zkušenosti knihoven. *U nás: knihovnicko-informační zpravodaj Královéhradeckého kraje*. **31**(2), 9–12. ISSN 0862-9366.
- Dětské oddělení, c2022. *Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem* [online]. Ústí nad Labem, Severočeská vědecká knihovna [cit. 2022-05-03]. Dostupné z: <https://do.SVK.cz/pro-ctenare/bookstart>

- DIVÍNOVÁ, Daniela, Lenka DOSTÁLOVÁ, Jitka KOTISOVÁ, Šárka PAZDEROVÁ, Vít RICHTER, Richard ŠČERBA a Marie ŠEDÁ, 2021. *Jak řídit knihovnu: příručka pro začínající vedoucí – ředitele knihoven*. Praha: Národní knihovna České republiky – Knihovnický institut. ISBN 978-80-7050-748-3.
- *Dům dětí a mládeže a ZpDVPP, Ústí nad Labem, p. o.*, c2013 [online]. Ústí nad Labem: Dům dětí a mládeže a ZpDVPP [cit. 2022-04-10]. Dostupné z: <https://www.ddmul.cz/>
- FOBEROVÁ, Libuše, 2012. Výuka komunitního knihovnictví. In: VÍCHOVÁ, Eva. *Komunity, síť a spolupráce: 20 pohledů pro knihovny*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-6115-6.
- GAJDUŠKOVÁ, Helena, 2012. Cesta vsetínské knihovny ke komunitnímu centru. In: VÍCHOVÁ, Eva. *Komunity, síť a spolupráce: 20 pohledů pro knihovny*. Brno: Masarykova univerzita, s. 16–18. ISBN 978-80-210-6115-6.
- GAJDUŠKOVÁ, Helena, 2018. O vývoji a změnách českých venkovských knihoven. *Duha: informace o knihách a knihovnách z Moravy*. 32(1), 2–4. ISSN 0862-1985 (Print).
- JEŽKOVÁ, Zuzana, 2012. Krok sun krok ke komunitní knihovně. In: VÍCHOVÁ, Eva. *Komunity, síť a spolupráce: 20 pohledů pro knihovny*. Brno: Masarykova univerzita, s. 8–10. ISBN 978-80-210-6115-6.
- KISK, c2022. *Komunitní knihovnou krok po kroku* [online]. Brno: KISK [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://kisk.thinkific.com/courses/komunitni-knihovna>
- KLINENBERG, Eric, [2018]. *Palaces for the people: how social infrastructure can help fight inequality, polarization, and the decline of civic life*. New York: Crown. ISBN 978-1-5247-6116-5.
- *Knihovnik Ústeckého kraje*, 2020. [Ústí nad Labem: Severočeská vědecká knihovna]. Interní materiály pro nominaci a vyhlášení ocenění Knihovnik Ústeckého kraje 2020.
- *Koncepce rozvoje knihoven v České republice na léta 2021–2027 s výhledem do roku 2030: knihovny – pilíře občanské společnosti, vzdělanosti a kultury*, 2020. Praha: Národní knihovna České republiky – Knihovnický institut. ISBN 978-80-7050-734-6. Dostupné také z: <https://ipk.nkp.cz/docs/koncepce-rozvoje-knihoven-2021-2027>

- KOONTZ, Christie, ed. a GUBBIN, Barbara, ed., 2012. *Služby veřejných knihoven: směrnice IFLA*. 2., zcela přeprac. vyd. Praha: Národní knihovna České republiky – Knihovnický institut. ISBN 978-80-7050-612-7.
- KRAJSKÝ ÚŘAD ÚSTECKÉHO KRAJE, 2019. *Zásady zajištění výkonu regionálních funkcí knihoven v Ústeckém kraji* [online]. Ústí nad Labem: Krajský úřad Ústeckého kraje [cit. 2022-05-07]. Dostupné z: <https://www.SVK.cz/wp-content/uploads/2019/09/Z%C3%A1sady-RF-2019.pdf>
- KRUPIČKA, Adam, ed., 2016. *LALIA: Labská literární akademie*. [Ústí nad Labem]: Jaroslav Balvín ve spolupráci se Severočeskou vědeckou knihovnou Ústí nad Labem. ISBN 978-80-7055-218-6.
- KUBÍČEK, Jaromír, 2002. *Funkce krajských knihoven: seminář, Brno 19. březen 2002*. Brno: Sdružení knihoven České republiky. Informační zdroje. ISBN 80-86249-17-4.
- *Kulturní středisko města Ústí nad Labem, p. o.*, 2022 [online]. Ústí nad Labem: Kulturní středisko města Ústí nad Labem [cit. 2022-04-10]. Dostupné z: <http://www.ksul.cz/>
- LINHARTOVÁ, Jana a Kateřina TOMEŠKOVÁ, 2021. Memorandum o meziresortní spolupráci je na světě. *Duha: Informace o knihách a knihovnách z Moravy* [online]. 35(4) [cit. 2022-04-08]. ISSN 1804-4255. Dostupné z: <http://duha.mzk.cz/clanky/memorandum-o-meziresortni-spolupraci-je-na-svete>
- *Literární JednoHubky*, 2021. Ústí nad Labem: Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem. ISBN 978-80-7055-260-5. Dostupné také z: <https://www.SVK.cz/wp-content/uploads/2022/03/literarni-jednohubky-pdf-ISBN.pdf>
- LORENZ, Michal, 2012. K potřebám komunity: inspirace teorií pro praxi komunitní knihovny. In: VÍCHOVÁ, Eva. *Komunity, sítě a spolupráce: 20 pohledů pro knihovny*. Brno: Masarykova univerzita, s. 12–15. ISBN 978-80-210-6115-6.
- LORENZ, Michal a Eva VÍCHOVÁ, 2018. K pojmu komunitní knihovna: hledání smyslu a uplatnění. *Knihovna: knihovnická revue* [online]. 29(1), 27–53 [cit. 2021-03-23]. ISSN 1801-3252. Dostupné z: <http://knihovnarevue.nkp.cz/archiv/2018-1/recenzovane-prispevky/k-pojmu-komunitni-knihovna-hledani-smyslu-a-uplatneni>

- MASARYKOVA UNIVERZITA, c2022. *Co dokáže knihovna?* [online]. Brno: Masarykova univerzita [cit. 2022-04-12]. Dostupné z: <https://codokaze.knihovna.cz/>
- MBAMBO-THATA, Buhle, 2020. What is trending in libraries in selected regions of Africa?. In: SLIJKERMAN, Diederick a Ton van VLIMMEREN, ed. *Living libraries: the house of the community around the world*. Utrecht: de Bibliotheek Utrecht, s. 248–257. ISBN 978-94-64026-75-7. Dostupné také z: <https://www.bibliotheekutrecht.nl/dam/2020Website/Collectie/living-libraries---the-house-of-the-community-around-the-world--.pdf>
- MĚSTSKÁ KNIHOVNA PRAHA, c2022. *Koncepce.knihovna.cz: rozcestník nové Koncepce rozvoje knihoven* [online]. Praha: Městská knihovna [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://koncepce.knihovna.cz/>
- META, c2022a. Knihovny knihovnám. *Facebook* [online]. Meta [cit. 2022-04-10]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/>
- META, c2022b. Komunitní knihovna. *Facebook* [online]. Meta [cit. 2022-04-10]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/>
- META, c2022c. Střekovské matky, z. s. *Facebook* [online]. Meta [cit. 2022-04-10]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/>
- META, c2022d. Žížala na Terasé, z. s. *Facebook* [online]. Meta [cit. 2022-04-10]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/>
- MINISTERSTVO KULTURY ČR, 2019a. *Metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu veřejných knihovnických a informačních služeb poskytovaných knihovnami zřizovanými a/nebo provozovanými obcemi a kraji na území České republiky* [online]. Praha: Ministerstvo kultury ČR [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: https://ipk.nkp.cz/docs/VKIS/MK_standard_VKIS.pdf/view
- MINISTERSTVO KULTURY ČR, 2019b. *Metodický pokyn Ministerstva kultury k zajištění výkonu regionálních funkcí knihoven a jejich koordinaci na území České republiky* [online]. Praha: Ministerstvo kultury ČR [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: https://ipk.nkp.cz/docs/RF/Metodicky_pokyn_RF/at_download/file
- MINISTERSTVO KULTURY ČR, 2021a. *Nominace na cenu Knihovna roku 2021: Knihovna J. M. Hovorky*. [Praha: Ministerstvo kultury ČR]. Interní materiály vytvořené

ve spolupráci s krajskými metodiky pro potřeby knihovnického ocenění Knihovna roku 2021.

- MINISTERSTVO KULTURY ČR, 2021b. *Nominace na cenu Knihovna roku 2021: Obecní knihovna v Číměři*. [Praha: Ministerstvo kultury ČR]. Interní materiály vytvořené ve spolupráci s krajskými metodiky pro potřeby knihovnického ocenění Knihovna roku 2021.
- MINISTERSTVO KULTURY ČR, 2021c. *Nominace na cenu Knihovna roku 2021: Veřejná knihovna Slivenec*. [Praha: Ministerstvo kultury ČR]. Interní materiály vytvořené ve spolupráci s krajskými metodiky pro potřeby knihovnického ocenění Knihovna roku 2021.
- MINISTERSTVO KULTURY ČR, c2022. Knihovna roku 2021. *Ministerstvo kultury České republiky* [online]. Praha: Ministerstvo kultury ČR [cit. 2022-04-13]. Dostupné z: <https://www.mkcr.cz/knihovna-roku-583.html>
- MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR, c2022. *IROP – Ministerstvo pro místní rozvoj ČR* [online]. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://irop.mmr.cz/cs/>
- *Místní akční skupiny: NS MAS*, c2022 [online]. ČR: Národní síť Místních akčních skupin České republiky, z. s. [cit. 2022-04-12]. Dostupné z: <http://nsmas.cz/o-nas/mistni-akcni-skupiny/>
- MORAVSKÁ ZEMSKÁ KNIHOVNA, c2018. *Metodické centrum pro výstavbu a rekonstrukci knihoven* [online]. Brno: Moravská zemská knihovna [cit. 2022-04-18]. Dostupné z: <https://mevrk.mzk.cz/>
- MORAVSKÁ ZEMSKÁ KNIHOVNA, 2022. *Kurzy.knihovna.cz* [online]. Brno: Moravská zemská knihovna [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://kurzy.knihovna.cz/>
- *Muzeum města Ústí nad Labem*, c2022 [online]. Ústí nad Labem: Muzeum města Ústí nad Labem [cit. 2022-04-10]. Dostupné z: <https://www.muzeumusti.cz/>
- *Nadace OSF*, c2021 [online]. Praha: Nadace Open Society Fund [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://osf.cz/>
- *Nadace Via: umění žít spolu a umění darovat*, 2015–2022 [online]. Praha: Nadace Via [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://www.nadacevia.cz/>

- NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR, c2016–2022. *Studijní pomůcky pro knihovníky* [online]. Praha: Národní knihovna ČR – Knihovnický institut [cit. 2022-05-11]. Dostupné z: <https://studujte.nkp.cz/>
- NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR, 2021a. Knihovna roku 2021. *IPK: informace pro knihovny* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [cit. 2022-04-13]. Dostupné z: <https://ipk.nkp.cz/knihovnicke-souteze-a-ceny/knihovna-roku/knihovna-roku-2021>
- NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR, 2021b. *Veřejné informační služby knihoven* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://visk.nkp.cz/>
- NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR, 2022a. *Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy*. [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2022 [cit. 2022-04-10]. Dostupné z: <https://tdkiv.nkp.cz/>
- NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR, c2022b. Výroční zprávy o plnění regionálních funkcí v ČR. *Informace pro knihovny* [online]. Praha: Knihovnický institut Národní knihovny ČR [cit. 2022-04-10]. Dostupné z: <https://ipk.nkp.cz/programy-podpory/regionalni-funkce-verejnych-knihoven/vyrocnizpravy>
- NIPOS, [2021]. *Deník knihovny: na rok 2022* [online]. Praha: NIPOS, Knihovnický institut Národní knihovny ČR [cit. 2022-04-10]. Dostupné z: https://ipk.nkp.cz/docs/denik-knihovny-r-2022_tenky
- NOVOTNÁ, Hedvika, Ondřej ŠPAČEK a Magdaléna ŠŤOVÍČKOVÁ, ed., 2019. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy. ISBN 978-80-7571-025-3.
- OYARZÚN, Gonzalo, 2020. Communities in bloom – advances in Latin American libraries. In: SLIJKERMAN, Diederick a Ton van VLIMMEREN, ed. *Living libraries: the house of the community around the world*. Utrecht: de Bibliotheek Utrecht, s. 66–87. ISBN 978-94-64026-75-7. Dostupné také z: <https://www.bibliotheekutrecht.nl/dam/2020Website/Collectie/living-libraries---the-house-of-the-community-around-the-world--.pdf>
- PAYETTE, Suzanne, 2020. Canadian libraries – open to the world. In: SLIJKERMAN, Diederick a Ton van VLIMMEREN, ed. *Living libraries: the house of the community around the world*. Utrecht: de Bibliotheek Utrecht, s. 194–203.

ISBN 978-94-64026-75-7.

Dostupné

také

z:

<https://www.bibliotheekutrecht.nl/dam/2020Website/Collectie/living-libraries---the-house-of-the-community-around-the-world--.pdf>

- *Pew Research Center*, c2022 [online]. Washington: Pew Research Center [cit. 2022-04-10]. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/>
- PIERRE-LOUIS, Elizabeth, 2020. Libraries in Haiti – beyond the images and the figures. In: SLIJKERMAN, Diederick a Ton van VLIMMEREN, ed. *Living libraries: the house of the community around the world*. Utrecht: de Bibliotheek Utrecht, s. 54–65. ISBN 978-94-64026-75-7. Dostupné také z: <https://www.bibliotheekutrecht.nl/dam/2020Website/Collectie/living-libraries---the-house-of-the-community-around-the-world--.pdf>
- *Pravidla k ocenění „Knihovnik Ústeckého kraje“*, 2019 [online]. [Ústí nad Labem: Krajský úřad Ústeckého kraje] [cit. 2022-04-14]. Dostupné z: <https://www.SVK.cz/wp-content/uploads/2019/04/Pravidla-Knihovnik-Usteckeho-kraje.pdf>
- PROTIVÍNSKÝ, Tomáš, Milan HRUBEŠ a Petr ČÁP, [2015]. *Komunitní činnost veřejných knihoven v procesech integrace sociálně znevýhodněných osob: výzkumná zpráva* [online]. [Praha: Centrum občanského vzdělávání] [cit. 2022-04-12]. Dostupné z: [http://www.obcanskevzdelavani.cz/download/759/zprava_sazba_L\[dot\]pdf](http://www.obcanskevzdelavani.cz/download/759/zprava_sazba_L[dot]pdf)
- RICHTER, Vít a Vladana PILLEROVÁ, 2016. *Průzkum prostorového a technického vybavení veřejných knihoven ČR: zpráva o výsledcích průzkumu* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, Knihovnický institut, s. 16 [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: https://ipk.nkp.cz/docs/Zprava_Prostor_2016.pdf
- SEVEROČESKÁ VĚDECKÁ KNIHOVNA, [2021]. *Průzkum trhu*. [Ústí nad Labem: Severočeská vědecká knihovna]. Interní dokument.
- *Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem*, c2022 [online]. Ústí nad Labem, Severočeská vědecká knihovna [cit. 2022-05-03]. Dostupné z: <https://www.SVK.cz/>
- *Severočeský klub spisovatelů*, c2022 [online]. [Ústecký kraj]: Severočeský klub spisovatelů [cit. 2022-05-04]. Dostupné z: <https://severoceskyklubspisovatelu.8u.cz/>
- SHRESTHA, Sanjana, 2020. Community libraries as the first responders in times of disaster. In: SLIJKERMAN, Diederick a Ton van VLIMMEREN, ed. *Living libraries:*

- the house of the community around the world*. Utrecht: de Bibliotheek Utrecht, s. 36–53. ISBN 978-94-64026-75-7. Dostupné také z: <https://www.bibliotheekutrecht.nl/dam/2020Website/Collectie/living-libraries---the-house-of-the-community-around-the-world--.pdf>
- SLIJKERMAN, Diederick a Ton van VLIMMEREN, ed., 2020. *Living libraries: the house of the community around the world*. Utrecht: de Bibliotheek Utrecht. ISBN 978-94-64026-75-7. Dostupné také z: <https://www.bibliotheekutrecht.nl/dam/2020Website/Collectie/living-libraries---the-house-of-the-community-around-the-world--.pdf>
  - *Spolek Veřejný sál Hraničář*, 2022 [online]. Ústí nad Labem: Veřejný sál Hraničář [cit. 2022-04-10]. Dostupné z: <https://hranicar-usti.cz/spolek/>
  - *Standard pro dobrou knihovnu: metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu veřejných knihovnických a informačních služeb poskytovaných knihovnami zřizovanými a/nebo provozovanými obcemi a kraji na území České republiky*, 2020. 4. přepracované vydání. Praha: Knihovnický institut Národní knihovny České republiky. ISBN 978-80-7050-725-4. Dostupné také z: https://ipk.nkp.cz/docs/VKIS/standard-pro-dobrou-knihovnu-2020/at_download/file
  - ŠANDOVÁ, Hana, 2019. Ozoboti a „robotizace“ ve vzdělávání. *Duha: informace o knihovnách z Moravy*. 33(4), 2–4. ISSN 0862-1985 (Print).
  - ŠKODA, Jiří, 2021. *Herní klub UZEL – Ústí nad Labem* [online]. Ústí nad Labem: Herní klub UZEL [cit. 2022-05-04]. Dostupné z: <https://www.uzel.online/>
  - TARANDOVA, Spaska, 2020. Public libraries in Bulgaria – active participants in public life. In: SLIJKERMAN, Diederick a Ton van VLIMMEREN, ed. *Living libraries: the house of the community around the world*. Utrecht: de Bibliotheek Utrecht, s. 88–99. ISBN 978-94-64026-75-7. Dostupné také z: <https://www.bibliotheekutrecht.nl/dam/2020Website/Collectie/living-libraries---the-house-of-the-community-around-the-world--.pdf>
  - *Vědecká knihovna UJEP*, 2022 [online]. Ústí nad Labem: Vědecká knihovna UJEP [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://knihovna.ujep.cz/cs/>

- VÍCHOVÁ, Eva, 2012. *Komunity, síť a spolupráce: 20 pohledů pro knihovny*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-6115-6.
- VOGT, Hannelore, 2020. Scenerios for the library of the future – best practice examples from Cologne. In: SLIJKERMAN, Diederick a Ton van VLIMMEREN, ed. *Living libraries: the house of the community around the world*. Utrecht: de Bibliotheek Utrecht, s. 182–193. ISBN 978-94-64026-75-7. Dostupné také z: <https://www.bibliotheekutrecht.nl/dam/2020Website/Collectie/living-libraries---the-house-of-the-community-around-the-world--.pdf>
- *Výroční zpráva za rok 2016, 2017* [online]. Ústí nad Labem: Severočeská vědecká knihovna [cit. 2022-05-04]. Dostupné z: <https://www.SVK.cz/wp-content/uploads/2013/02/vyrzpr2016THOweb.pdf>
- WERNER, Klaus Ulrich, 2013. Knihovna jako místo vzdělávání – jak ji vybavit a uspořádat. *Čtenář: měsíčník pro knihovny*. **65**(11), 395–399. ISSN 0011-2321.
- WOOD, Emma, 2021. Libraries full circle: the cross section of community, the public sphere, and third place. *Public library quarterly* [online]. **40**(2), 144–166 [cit. 2021-03-14]. ISSN 0161-6846. Dostupné z: doi:10.1080/01616846.2020.1737491
- *Zpráva o výsledcích rozboru odborné činnosti Severočeské vědecké knihovny v Ústí nad Labem za rok 2017, 2018* [online]. Ústí nad Labem, Severočeská vědecká knihovna [cit. 2022-05-03]. Dostupné z: <https://www.SVK.cz/wp-content/uploads/2018/05/kompl2017.pdf>
- *Zpráva o výsledcích rozboru odborné činnosti Severočeské vědecké knihovny v Ústí nad Labem za rok 2020, 2021* [online]. Ústí nad Labem, Severočeská vědecká knihovna [cit. 2022-05-03]. Dostupné z: <https://www.SVK.cz/wp-content/uploads/2021/04/kompl2020.pdf>
- *Zpráva o výsledcích rozboru odborné činnosti Severočeské vědecké knihovny v Ústí nad Labem za rok 2021, 2022* [online]. Ústí nad Labem, Severočeská vědecká knihovna [cit. 2022-05-03]. Dostupné z: <https://www.SVK.cz/wp-content/uploads/2022/04/kompl2021.pdf>

Seznam audiovizuálních zdrojů

- Coolest projects, česko[sic!], 2022. In: *YouTube* [online]. 27. 4. 2022 [cit. 2022-05-04]. Dostupné z: <https://www.YouTube.com/watch?v=a4xK-KuBgf8>
- REGIONÁLNÍ TELEVIZE, 2014. Severočeská vědecká knihovna: Herní den. In: *YouTube* [online]. 26. 6. 2014 [cit. 2022-05-04]. Dostupné z: https://www.YouTube.com/watch?v=_sHEsoC4tzs
- REGIONÁLNÍ TELEVIZE, 2017. Ústí nad Labem: Knihovnu stěhoval studentský „živý plot“. In: *YouTube* [online]. 25. 5. 2017 [cit. 2022-05-04]. Dostupné z: <https://www.YouTube.com/watch?v=GMBAdiFRJ7Q>
- REGIONÁLNÍ TELEVIZE, 2018. Ústí nad Labem: Roman Bedenk vystavuje v knihovně. In: *YouTube* [online]. 9. 6. 2018 [cit. 2022-05-04]. Dostupné z: <https://www.YouTube.com/watch?v=EGborkdvlSM>
- REGIONÁLNÍ TELEVIZE, 2019. Ústí nad Labem: Arabský klub v Severočeské vědecké knihovně. In: *YouTube* [online]. 27. 2. 2019 [cit. 2022-05-04]. Dostupné z: https://www.YouTube.com/watch?v=FvXg-TPbg80&list=PLMjdhCRFXFuBuPmdOWXhhYZnM5JbXU7_S&index=28
- REGIONÁLNÍ TELEVIZE ÚSTECKA, 2021. Ústí N.L.: Severočeská vědecká knihovna otevírá polytechnické dílny a Astroklub. *YouTube* [online]. 27. 11. 2011 [cit. 2022-05-04]. Dostupné z: <https://www.YouTube.com/watch?v=aZYKBU2htM>
- SEVEROČESKÁ VĚDECKÁ KNIHOVNA, 2021a. Bookstart v SVK. In: *YouTube* [online]. 1. 7. 2021 [cit. 2022-05-04]. Dostupné z: https://www.YouTube.com/watch?v=i92-EfhI_io
- SEVEROČESKÁ VĚDECKÁ KNIHOVNA, 2021b. Dopis babičce a dědečkovi. In: *YouTube* [online]. 25. 2. 2021. [cit. 2022-05-04]. Dostupné z: <https://www.YouTube.com/watch?v=-4ZmCII7Sg>
- VALTER, Martin, 2018. CodeDojo[sic!] Ústí nad Labem. In: *YouTube* [online]. 27. 4. 2018 [cit. 2022-05-04]. Dostupné z: <https://www.YouTube.com/watch?v=0p2fXZJYxbw>

Seznam příloh

Příloha 1: QR kódy pro přehrání videa k záznamům audiovizuálních zdrojů

Příloha 2: BEDNÁŘOVÁ, Jana. *Role veřejných knihoven v rozvoji místních komunit: výsledky dotazníkového průzkumu: 4. 3. 2022 – 20. 3. 2022. Ústí nad Labem, 26. 4. 2022.*
14 s.

PŘÍLOHA 1

QR kódy pro přehrání videa k záznamům audiovizuálních zdrojů

Coolest projects, česko[sic!], 2022

Severočeská vědecká knihovna: Herní den

Ústí nad Labem: Knihovnu stěhoval studentský „živý plot“

Roman Bedenk vystavuje v knihovně

Arabský klub v Severočeské vědecké knihovně

Severočeská vědecká knihovna otevírá polytechnické dílny a Astroklub

Bookstart v SVK

Dopis babičce a dědečkovi

CodeDojo[sic!]

PŘÍLOHA 2

ROLE VEŘEJNÝCH KNIHOVEN V ROZVOJI MÍSTNÍCH KOMUNIT

VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO PRŮZKUMU

4. 3. 2022 – 20. 3. 2022

Jana Bednářová, v Ústí nad Labem 26. 4. 2022

CÍL DOTAZNÍKU

Cílem dotazníku je analyzovat rozdíly v naplňování komunitní funkce knihoven ve větších městech a menších obcích a zároveň zmapovat komunitní činnost knihoven, možné trendy a přístup knihoven ke komunitám.

ZPŮSOB PRÁCE S DOTAZNÍKEM

Jako způsob práce bylo použito anonymní dotazování prostřednictvím Formuláře Google. Všechny sekce formuláře pro vyplňování byly nepovinné. Část z dvaceti otázek není v analýze zohledněna, jelikož obsahovala údaje určené pro orientaci zpracovatelky a některé knihovny nedaly souhlas k jejich zveřejnění. U několika otázek došlo v průběhu analýzy výsledků ke sloučení. Přestože dotazník obsahuje i kvantitativní data, větší důraz při vyhodnocování průzkumu byl kladen na data kvalitativní (s užším zaměřením na krajské knihovny a Severočeskou vědeckou knihovnu v Ústí nad Labem).

ZÁVĚREČNÝ VÝSTUP

Výběr kvalitativních dat dotazníkového šetření bude stručně zhodnocen v textu bakalářské práce *Role veřejných knihoven v rozvoji místních komunit*¹. Celý dokument bude uveden v *Příloze 1* zmíněné bakalářské práce.

ÚČASTNÍCI PRŮZKUMU

Do průzkumu se v období zhruba 14 dnů zapojilo **119 veřejných knihoven**² z celé České republiky. Z toho 11 krajských knihoven ze 13, včetně Severočeské vědecké knihovny v Ústí nad Labem, dále 38 městských knihoven (z toho 12 knihoven pověřených regionální funkcí) a 70 knihoven obecních (profesionálních i neprofesionálních).

---

¹ BEDNÁŘOVÁ, Jana. *Role veřejných knihoven v rozvoji místních komunit: komunitní činnost Severočeské vědecké knihovny v Ústí nad Labem*. Praha, 2022. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce Mgr. Michal Hokynek.

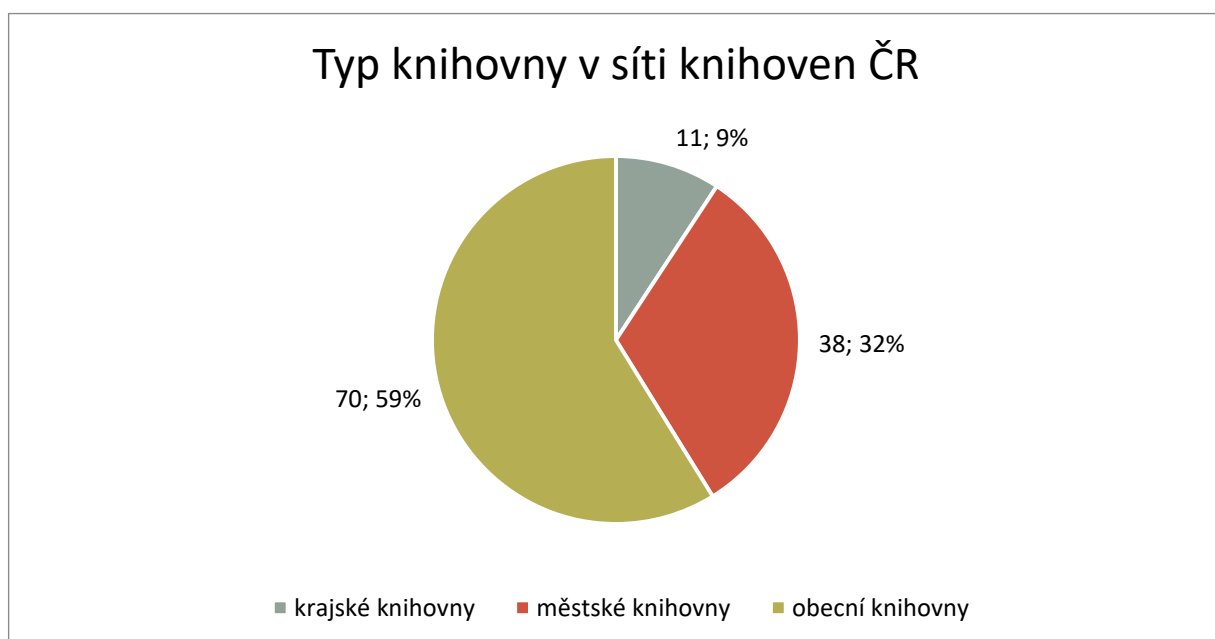
² V ČR bylo k datu 31. 12. 2020 celkem 5 295 knihoven. Zdroj: *Základní statistické údaje o kultuře v České republice 2020*. II. Díl, Knihovny a vydavatelská činnost [online]. Praha: Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, 2021 [cit. 2022-04-23]. ISBN 978-80-7068-365-1

1. TYP VEŘEJNÉ KNIHOVNY V SÍTI KNIHOVEN ČR.

119 odpovědí

Rozvržení jednotlivých odpovědí podle typu veřejné knihovny v síti knihoven lze vysledovat v **Grafu č. 1**. Z odpovědí lze vyčíst, že největší zastoupení mezi respondenty dotazníku mají **obecní knihovny** (profesionální a neprofesionální) a **knihovny městské** (včetně městských knihoven pověřených regionální funkcí). Je nutné zmínit, že v síti knihoven ČR mají obecní knihovny a městské knihovny nejvyšší zastoupení. Poměrově tedy nejde o zvláštní jev.

Dotazník vyplnilo **11 krajských knihoven** (85 % krajských knihoven ČR), a to včetně **Severočeské vědecké knihovny**. Jde tedy o hodnotný vzorek pro výzkum v rámci porovnání krajských knihoven a jejich přístupu ke komunitám a komunitní roli knihoven. Zapojilo se také 38 knihoven městských (z toho 12 knihoven pověřených regionální funkcí) a 70 knihoven obecních (profesionálních a neprofesionálních).

Graf č. 1

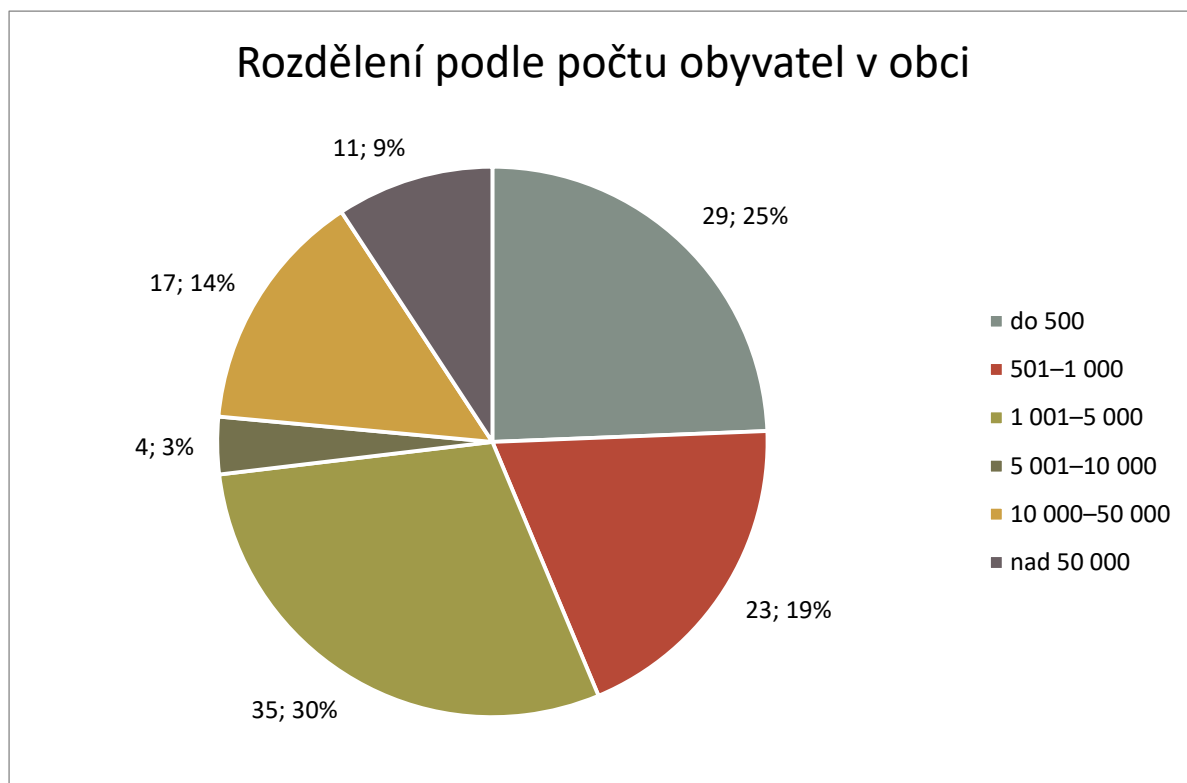
SEVEROČESKÁ VĚDECKÁ KNIHOVNA

- krajská knihovna s městskou funkcí (pověřená regionální funkcí)

2. POČET OBYVATEL V OBCI, V NÍŽ KNIHOVNA PŮSOBÍ.

119 odpovědí

Dalším z ukazatelů je počet obyvatel v obci, v níž knihovna působí. Do průzkumu se zapojily knihovny spadající do všech kritérií, jak lze pozorovat v **Grafu č. 2**.

Graf č. 2

Přehled respondentů v souvislosti s počtem obyvatel v obci:

do 500 obyvatel: 29 (25 %)

do 1 000 obyvatel: 23 (19 %)

do 5 000 obyvatel: 35 (30 %)

do 10 000 obyvatel: 4 (3 %)

do 50 000 obyvatel: 17 (14 %)

nad 50 000 obyvatel: 11 (19 %)

SEVEROČESKÁ VĚDECKÁ KNIHOVNA

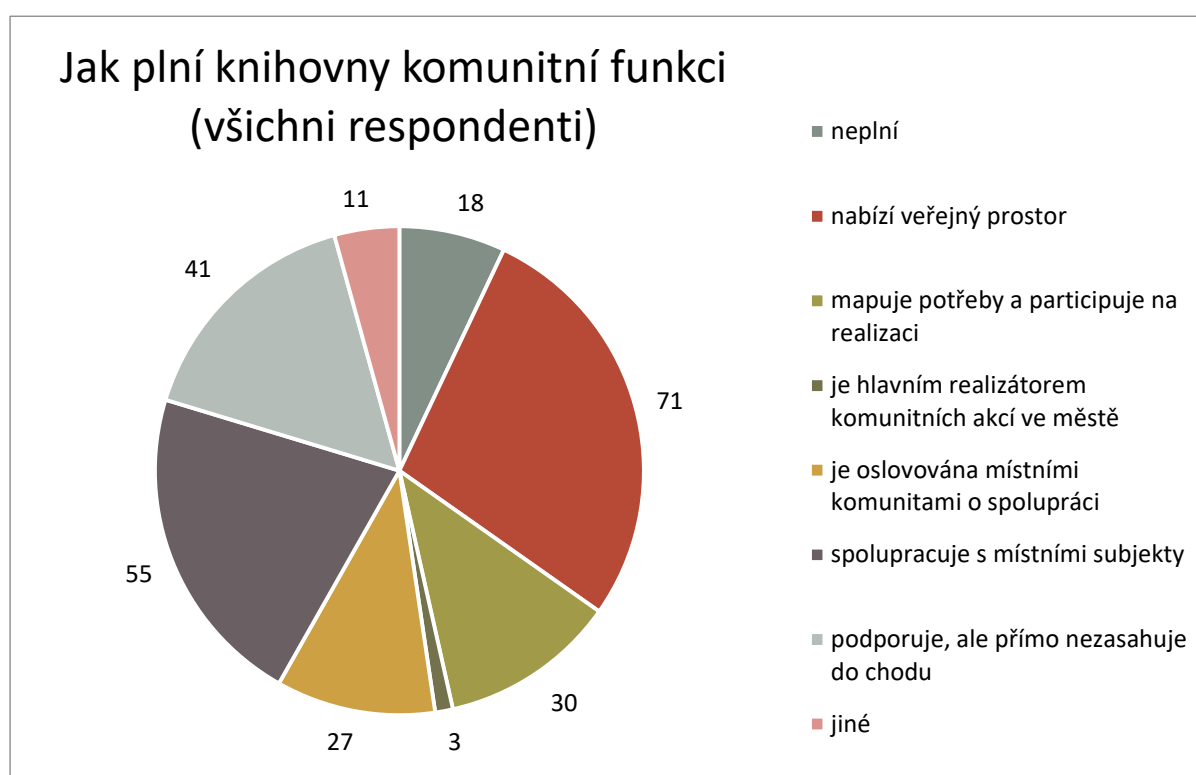
➤ nad 50 000 obyvatel

3. PLNÍ VAŠE KNIHOVNA KOMUNITNÍ FUNKCI? JAKOU FORMOU?

119 odpovědí

Polootevřená otázka, v jejímž případě bylo možné zvolit více odpovědí (neplní, nabízí veřejný prostor, mapuje potřeby místních komunit a participuje na realizaci akcí, je hlavním realizátorem komunitních akcí ve městě, místní komunity oslovují knihovnu s možností spolupráce, spolupracuje s dalšími subjekty v obci, podporuje pravidelná setkávání, ale příliš do realizace nezasahuje, jiné (možnost doplnit).

Vyhodnocení průzkumné otázky se orientuje na dva cíle, a to na zhodnocení odpovědi z pohledu všech 119 respondentů (**Graf č. 3**) a na samostatnou reakci krajských knihoven (uvedeno slovně bez grafického vyjádření). Otázka tedy obsahuje i kvalitativní data, a to zejména v poslední části.

Graf č. 3 (legenda grafu byla oproti dotazníku upravena kráčením)

Zjištění ukázalo, že 18 ze 119 dotazovaných knihoven **neplní komunitní funkci**. Jedná se zejména o malé městské či obecní knihovny (8 knihoven v obci do 500 obyvatel, 5 knihoven v obci do 1 000 obyvatel a 5 knihoven v obci do 5 000 obyvatel). Dvě z těchto knihoven (v obci do 5 000 obyvatel) ovšem uvedly, že nabízí veřejný prostor a jedna z knihoven v obci do 1 000 obyvatel se vyjádřila, že v knihovně není možné budovat komunity z důvodu nedostatku prostoru pro jakékoliv jiné činnosti, než je půjčování dokumentů.

KRAJSKÉ KNIHOVNY • Všechny krajské knihovny, které se zúčastnily průzkumu, plní komunitní funkci.

Celkem 71 knihoven (tj. 60 % respondentů) uvedlo, že **nabízí veřejný prostor**, který mohou komunity pro své účely využívat. Čtvrtina knihoven **mapuje potřeby** místních komunit a následně se podílí na realizaci komunitních akcí. Tři knihovny mají v obci **funkci hlavního realizátora** komunitních aktivit, patří sem dvě obecní knihovny (v obci do 500 obyvatel a v obci do 5 000 obyvatel) a jedna městská knihovna pověřená regionální funkcí (v obci do 5 000 obyvatel).

KRAJSKÉ KNIHOVNY • 10 krajských knihoven (tj. 91 %) uvedlo, že pro možnosti místních komunit nabízí veřejný prostor. V užší spolupráci s místními komunitami je 5 krajských knihoven, které cíleně mapují potřeby místních komunit a na jejich realizaci následně spolupracují. Vzhledem k postavení krajských knihoven vůči městu a své funkci v síti knihoven nezastávají krajské knihovny funkci hlavního realizátora komunitních aktivit ve své lokalitě.

Téměř čtvrtina (23 %) knihoven se vyjádřila, že pro spolupráci na realizaci některých aktivit jsou knihovny **oslovovány ze strany místních komunit**. Ukazuje se tedy, že ne vždy musí být iniciátorem knihovna sama. Knihovny také často **spolupracují s dalšími subjekty ve městě**, s místními organizacemi, institucemi i spolky. K této formě rozvoje lokálních komunit se přihlásilo 55 knihoven, tj. 46 % respondentů. V tomto případě nezáleží na typu knihovny, ani na počtu obyvatel v obci, v níž knihovna působí. S dalšími subjekty ve městě spolupracují malé i velké knihovny, profesionální i neprofesionální.

KRAJSKÉ KNIHOVNY • 7 krajských knihoven (64 %) bylo již někdy osloveno místními komunitami o možnost spolupráce. 10 krajských knihoven spolupracuje s jinými subjekty ve městě a společně vytváří některé komunitní aktivity.

Čtyřicet jedna respondentů ze 119 odpovědělo, že **podporují pravidelná setkávání**, která souvisí s místní komunitou. Tato setkání knihovny samy neaktivizují. Nabízí prostory, podporují činnost těchto komunit a případně se účastní různou měrou realizace. Jde například o pravidelná setkávání seniorů u kávy s povídáním, hraní deskových her a další drobné aktivity napomáhající sdružování jednotlivců a budování místních komunit. Tyto aktivity podporují malé i velké knihovny.

KRAJSKÉ KNIHOVNY • Mezi 41 respondenty je uvedeno také 6 odpovědí krajských knihoven, které ve své komunitní funkci podporují pravidelná setkávání v prostorách knihovny a v případě potřeby se účastní realizace těchto aktivit.

Jako **další aktivity komunitního typu**, jimž se knihovny věnují, byla uvedena zejména úzká spolupráce se školami a školkami v místě, kreativní činnost a pravidelné čtení a tvoření s dětmi. Dvě obecní knihovny uvedly, že projekt komunitního centra se realizuje a po jeho dokončení se očekává užší spolupráce s městem a místními komunitami. Jedna z obecních knihoven je již součástí multifunkčního komunitního centra a veškeré aktivity se od této spolupráce odvíjí.

KRAJSKÉ KNIHOVNY • Krajské knihovny v poslední možnosti doplnily a zpřesnily některé reálie týkající se jejich činnosti ve vztahu ke komunitám. • „*Jsmo především studijní*

knihovnou, více než jiné krajské. Díky povinnému výtisku i umístění v univerzitním městě s největším počtem studentů v přepočtu na obyvatele. V tomto smyslu plníme komunitní funkci právě pro studenty VŠ, jsme pro ně místem, kde se chodí učit, individuálně i společně, kde se setkávají, tráví volný čas.“ ● „Nabízí prostory pro přednáškovou činnost, zapojuje se do aktivit připravovaných městem.“ ● „Mapování potřeb a participace na realizaci akcí – lze říci ano, ale nejde o systematickou činnost (neprobíhá analýza, systematické dotazování, neověřujeme pravidelně, jak naše služby a nabídka vyhovují). Knihovna se rozhlíží a partnery atd. vyhledává, ráda se zapojuje do života v obci a okolí.“

SEVEROČESKÁ VĚDECKÁ KNIHOVNA

- nabízí veřejný prostor
- místní komunity oslovují knihovnu s možností spolupráce
- spolupracuje s dalšími subjekty v obci
- podporuje pravidelná setkávání, ale příliš do realizace nezasahuje (např. setkávání seniorů u kávy s povídáním, herní dny aj.)
- Jiné: „Mapování potřeb a participace na realizaci akcí – lze říci ano, ale nejde o systematickou činnost (neprobíhá analýza, systematické dotazování, neověřujeme pravidelně, jak naše služby a nabídka vyhovují). Knihovna se rozhlíží a partnery atd. vyhledává, ráda se zapojuje do života v obci a okolí.“

4. JAKÉ AKTIVITY KOMUNITNÍHO TYPU PODPORUJETE?

119 odpovědí

Z důvodu získání kvalitativních dat byla možnost odpovědi pro tento oddíl dotazníku koncipována prostřednictvím otevřené otázky. Knihovny tak měly možnost slovního vyjádření bez omezení. Dotazník byl vyhodnocen jednotlivě podle počtu obyvatel v obci, v níž knihovny provozují svou činnost. Do přehledu byl uveden výběr odpovědí. Některé z těchto odpovědí byly kráceny, duplicity u jednotlivých kritérií byly odstraněny.

KNIHOVNY V OBCI DO 500 OBYVATEL

48 % dotazovaných knihoven v obci do 500 obyvatel komunitní aktivity nevytváří (nedostatek prostoru, nedostatek financí, nedostatek lidských zdrojů, malá podpora ze strany zřizovatele, situace kolem covid-19). Ostatní knihovny kromě práce pro cílové skupiny „senioři“ a „děti a mládež“ a „školská zařízení“ uvedly další aktivity.

- ✓ *mimo knihovnu*: strašidelná stezka, pálení čarodějnic, pohádková cesta, zdobení vánočního stromu, dětský den
- ✓ *kulturní a společenské*: promítání, posezení u kávy, vítání občánků, deskové hry, společná čtení, vánoční večírky
- ✓ *kreativní*: tvořivé dílny, fotoporadna
- ✓ *spolkové*: spolupráce se spolkem žen a klubem žen
- ✓ *aktivity pro seniory*: setkávání seniorů

KNIOVNY V OBCI OD 501 DO 1 000 OBYVATEL

Komunitní aktivity vytváří 52 % dotazovaných knihoven v obcích mezi 501 až 1 000 obyvateli. Pracuje se zejména se seniory, dětmi a mládeží a spolupracuje se s místními školami, školkami.

- ✓ *mimo knihovnu*: drakiáda, společné výlety
- ✓ *kulturní a společenské*: setkání u kávy, deskové hry, kvízy, besedy o knihách, autorech a ilustrátorech, sousedská slavnost (setkání starousedlíků a nových sousedů)
- ✓ *děti, rodiny s dětmi*: hrátky s batolátky (zpívání, tvoření)
- ✓ *kreativní*: tvořivé dílny
- ✓ *spolkové*: setkání místních spolků
- ✓ sociální poradenství

KNIOVNY V OBCI OD 1 001 DO 5 000 OBYVATEL

Komunitní aktivity vytváří 63 % dotazovaných knihoven v obcích od 1 001 do 5 000 obyvatel. Knihovny podporují zejména seniory, děti, spolupracují se školami a školkami, ale i s místními spolky. Rozvoj místních komunit probíhá i v rámci různých akcí mimo prostory knihovny. Zajímavou komunitní činností je mimo jiné podpora místních výtvarníků a lokálních autorů.

- ✓ *mimo knihovnu*: zájezdy do divadla, čtení pro seniory v DPS, nordic walking, úklid města
- ✓ *kulturní a společenské*: společné čtení, spolupráce s městem na společném dění pro obyvatele obce, čtenářské kluby, babinec (různé aktivity), deskové hry
- ✓ *děti, rodiny s dětmi*: klub pro maminky s dětmi, pravidelné herničky, pasování prvňáčků, Noc s Andersenem, Bookstart
- ✓ *kreativní*: tvořivé dílny
- ✓ *spolkové*: klub seniorů, Měšťanská beseda, spolek místních patriotů, dámský klub, výstavy místních výtvarníků, křty místních autorů, cvičení jógy, klub maminek, literární spolek, křesťanský klub
- ✓ *vzdělávací (senioři)*: VU3V, trénování paměti

KNIOVNY V OBCI OD 5 001 DO 10 000 OBYVATEL

Všechny 4 dotazované knihovny v obcích od 5 001 do 10 000 obyvatel uvedly, že vytváří komunitní aktivity. Opět jde zejména o podporu seniorů a dětí a mládeže a rodiny s dětmi, spolupráci se školskými zařízeními.

- ✓ *kulturní a společenské*: čtenářské dílny
- ✓ *senioři*: akademie 3. věku, setkávání seniorů, trénování paměti
- ✓ *děti, rodiny s dětmi*: pasování prvňáčků, Lovci perel, Noc s Andersenem
- ✓ *kreativní*: tvořivé dílny

KNIOVNY V OBCI OD 10 001 DO 50 000 OBYVATEL

82 % dotazovaných knihoven v obci od 10 001 do 50 000 obyvatel uvedlo, jaké komunitní aktivity vytváří (do této kategorie spadá i jedna krajská knihovna). Mezi častými se objevuje opět podpora seniorů, dětí a mládeže, rodin s dětmi.

- ✓ *mimo knihovnu*: vycházky a výlety (poznávání regionu, místní přírody a památek), farmářské trhy, festival poezie, masopustní průvod, spolupráce na městských akcích

- ✓ *kulturní a společenské*: deskové hry, čtenářský klub, biograf v knihovně, univerzita volného času, tvůrčí psaní pro studenty
- ✓ *děti, rodiny s dětmi*: Bookstart, dětská klubovna, klub pro malé děti a rodiče, canisterapie pro děti
- ✓ *senioři*: spolupráce se seniory, program pro seniory v DS, akademie 3. věku, VU3V, zdravotní cvičení pro seniory, společné setkání u kávy, klub aktivního stáří, tvůrčí psaní pro seniory
- ✓ *zdravotní postižení*: akce pro nevidomé a zrakově postižené
- ✓ *kreativní*: tvořivé dílny
- ✓ *spolkové*: spolek mladých ochránců přírody, klub zdraví, klub programování, klub nadaných dětí

KNIHOVNY V OBCI NAD 50 000 OBYVATEL

Mezi dotazovanými knihovnami v obci nad 50 000 obyvatel je **10 knihoven krajských** a 1 městská knihovna. Výzkum ukazuje, že všechny tyto knihovny (knihovna městská v obci s vyšším počtem obyvatel a knihovny krajské) vytváří projekty a programy v rámci komunitní role knihoven. Cílové skupiny jsou různorodé.

- ✓ *mimo knihovnu*: účast na akcích jiných spolků a organizací v místě, Noc literatury, festivaly knihoven
- ✓ *kulturní a společenské*: deskové hry, Dračí sluj, konverzační a diskusní kluby, historicko-debatní klub, setkávání expatů, sousedské konverzace pro cizince a Čechy, výuka češtiny pro Ukrajince, tvůrčí psaní, polytechnické dílny, tvůrčí psaní, astroklub, čtenářské skupiny
- ✓ *děti, rodiny s dětmi*: Bookstart, aktivity pro rodiče s dětmi, CoderDojo
- ✓ *senioři*: spolupráce se seniory a aktivity pro seniory (i v případě externí spolupráce, např. DPS), VU3V, akademie a univerzity volného času, trénování paměti
- ✓ *mezigenerační*: dopisy dětí pro „babičky“ a „dědečky“ v DS
- ✓ *digitální gramotnost*: setkávání osob ohrožených pádem do digitální propasti
- ✓ *zdravotní postižení*: PASažeri v knihovně
- ✓ *kreativní*: tvořivé dílny
- ✓ *spolkové*: senior kluby, schůzky České genealogické a heraldické společnosti, spolky čtenářů při knihovně a kluby milovníků knih, studentské spolky (přehlídky možností výjezdů do zahraničí pro studenty)
- ✓ *výstavy*: výstavy místních neprofesionálních umělců
- ✓ *speciální prostory*: kolektivní studovny, prostory pro spolkové aktivity

SEVEROČESKÁ VĚDECKÁ KNIHOVNA

- herní setkání (herní klub UZEL, herní aktivity pro děti i dospělé na pobočce Hornická, hra Dračí sluj, pravidelné herní soboty);
- konverzační a diskusní kluby a setkávání (Open English Club, Historicko-debatní klub, setkávání expatů, sousedské konverzace pro cizince i Čechy);
- programy pro seniory (Senior klub, Klubíčko, VU3V, patronace nad knihovnou v DPS včetně plánovaných kulturních akcí tamtéž);

- zájmové činnosti a setkávání pro dospělé, příp. děti (tvůrčí psaní, tvořivé dílny, Astroklub, polytechnické dílny, setkávání České genealogické a heraldické společnosti);
- Bookstart;
- různé projekty jako semínkovna, Dopis babičce a dědečkovi, PASažeri v knihovně;
- účast na akcích jiných organizací a spolků (např. Nábřeží žije, Slavnosti pastvin, Léto na ulici, Útulek Fest, Čajů Fest)
- spolek Čtenáři Ústecka (momentálně neaktivní)
- aktivity pro ukrajinské uprchlíky
- pořádáme např. výstavy místním amatérským umělcům

5. POKUD AKTIVITY VYŽADUJÍ FINANČNÍ PODPORU, Z JAKÝCH ZDROJŮ JE ČERPÁNA?

106 odpovědí

Knihovny komunitní akce nejen organizují a realizují, některé z programů vyžadují finanční podporu, třebaže může jít i jen o minimální náklad (materiál, PR, vybavení, ceny, propagační materiál, služby aj.).

Vzhledem k typovému rozložení respondentů nejvíce knihoven (82) odpovědělo, že jsou komunitní aktivity financovány ze zdrojů a příspěvků obcí. Třicet šest knihoven uvedlo, že využívají vlastní zdroje knihovny. O dotace a granty na komunitní programy žádá dvacet pět respondentů. Ve třech případech bylo zmíněno, že není vyžadována finanční podpora, případně že se vybírají příspěvky (vstupné) na materiál, který je v průběhu akce použit. Jeden respondent uvedl, že pro sdružování, podporu a rozvoj místních komunit je vyhrazena část z příspěvku na výkon RF (pověřená knihovna podporuje rozvoj komunitních knihoven ve svém regionu). Zmíněn byl také fundraising.

Průzkum dále ukazuje, že menší knihovny, pokud komunitní aktivity vyžadují finanční podporu, pro financování akcí nejčastěji využívají zdrojů a příspěvků obcí, případně využijí některý z grantů pro podporu komunitních aktivit. Větší knihovny většinou využívají vícezdrojového financování (tak je to i v případě **knihoven krajských**).

SEVEROČESKÁ VĚDECKÁ KNIHOVNA

- vlastní zdroje knihovny
- zdroje/příspěvky obce
- dotace a granty
- příspěvky zúčastněných (např. na materiál)

6. JAKÝM ZPŮSOBEM OSLOVUJETE MÍSTNÍ KOMUNITY?

105 odpovědí

Otázka blíže rozvíjí možnosti spolupráce knihovny s místními komunitami, tedy to, jakým způsobem vzniká mezi knihovnou a místními komunitami první kontakt. K otázce se vyjádřilo 105 respondentů. Většina knihoven (73) uvádí, že je přímo kontaktují místní komunity s žádostí o spolupráci či využití prostor pro vlastní aktivity. Třicet sedm knihoven oslovuje komunity a jednotlivce prostřednictvím místních spolků, institucí a organizací, participuje na rozvoji těchto komunit a napomáhá včleňování jednotlivců. Uvádí, že spolupracují zejména s místní správou a samosprávou, se školami a školkami. Mezi místními spolky, s nimiž úžeji spolupracují, jsou velmi často seniorské kluby a dobrovolní hasiči. Řada knihoven (32) propaguje nabídku služeb různými komunikačními kanály s možností oslovení širší veřejnosti s návrhem užší spolupráce. Dvacet sedm knihoven se vyjádřilo k tomu, že nejprve vytvoří službu komunitního typu, kterou nabídnou veřejnosti. Jde zejména o vytváření akcí a programů za účelem setkání jednotlivců se stejným zájmem, kteří vytvoří v knihovně vlastní komunitu a ideálně převezmou iniciativu. Dvanáct respondentů nejprve mapuje potřeby místních komunit a následně oslovuje kontakty.

SEVEROČESKÁ VĚDECKÁ KNIHOVNA

- oslovují nás jednotlivci/komunity s žádostí o spolupráci či využití prostor
- vytvoříme službu a nabídneme ji jako možnost komunitní spolupráce (stmelujeme jednotlivce)
- oslovujeme jednotlivce/komunity prostřednictvím místních spolků, organizací, institucí, skupin
- propagujeme nabídku služeb s možností užší spolupráce

7. JAKÉ JSOU VAŠE CÍLOVÉ SKUPINY?

114 odpovědí

Většina (53) respondentů uvádí jako své cílové skupiny „děti a mládež“. Vyhraněné cílové skupiny (zájmy ani věkem) nemá celkem padesát dva dotazovaných knihoven a každý typ akce má svou cílovou skupinu. Čtyřicet osm knihoven uvádí, že cílí zejména na školy a školky. Další velkou skupinou jsou senioři (46 knihoven) a dospělá veřejnost (38). Dvacet devět knihoven se zaměřuje na akce tematických skupin podle zájmu (kreativní dílny, čtenářství, komunitní zahrady, sousedský swap aj.). Sedmnáct knihoven odpovědělo, že jejich záměrem je mezigenerační propojování. Další knihovny cílí zejména na vysokoškolské studenty, středoškolské studenty a na zájemce o jazykové vzdělání.

SEVEROČESKÁ VĚDECKÁ KNIHOVNA

- senioři
- děti a mládež

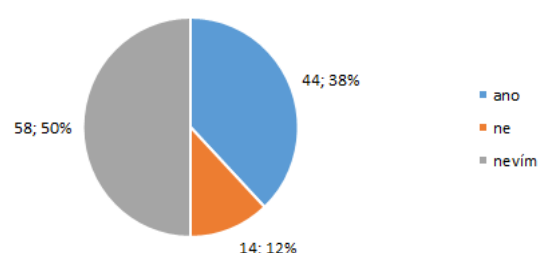
- školy a školky
- dospělá veřejnost
- mezigenerační propojování
- tematické skupiny dle zájmu (např. kreativní dílny, čtenářství, pěstitelství)

8. MYSLÍTE SI, ŽE V MENŠÍCH OBCÍCH JE TVORBA KOMUNIT V PROSTŘEDÍ KNIHOVEN PŘIROZENĚJŠÍ, NEŽ JE TOMU V KNIHOVNÁCH VĚTŠÍCH? V PŘÍPADĚ, ŽE ODPOVÍTE ANO, PROČ TOMU TAK JE?

116 odpovědí / 44 odpovědi

Polovina respondentů **neví** (včetně dvou krajských knihoven), jestli je tvorba komunit v menších obcích přirozenější. **Pro** je 44 respondentů (včetně 9 krajských knihoven) a **proti** 14 respondentů. Že je tvorba komunit přirozenější si myslí i tři knihovny, které v otázce č. 3 uvedly, že neplní komunitní funkci. Naprostá většina knihoven, které odpověděly „ne“ jsou knihovny do 1 000 obyvatel, do stejné kategorie spadá také knihovna do 50 000 obyvatel.

Je tvorba komunit přirozenější v menších obcích?

Některé důvody, proč respondenti považují tvorbu komunit v prostředí knihoven menších obcí za přirozenější, je možné shrnout: lidé se znají a mají k sobě blíž, mají na sebe kontakt a lépe se domluví, většinou všichni znají knihovníka, knihovník se často stará o kulturní aktivity pro město i mimo prostory knihovny, je zde hlubší znalost prostředí a lidí, větší sounáležitost a nižší anonymita, panuje zde menší konkurence než ve velkých městech (na druhou stranu se ve větším městě lépe hledají partneři), knihovna je mnohdy jediná veřejná kulturní organizace nabízející kulturní a vzdělávací aktivity. Jak situaci vnímají knihovny ve větších městech, lze sledovat ve výběru některých odpovědí níže.

Krajská knihovna: „V předchozí odpovědi mi chybí možnost "je to individuální, jak kde" (názor metodika). V menších obcích je knihovna jednou z možností, záleží na osobě knihovníka. V obcích bývají komunitní centra i mimo knihovny... (je to na dlouhou diskusi, vycházím z dlouholeté praxe).“

Městská knihovna (pověřená regionální funkcí) v obci do 50 000 obyvatel: „V menších obcích je knihovna mnohdy jediným kulturním zařízením, takže dobrý knihovník může z knihovny udělat skvělé kulturní centrum a navázat na knihovnu širokou škálu aktivit, většinou nemá konkurenci a snadno může propojit ostatní místní spolky. Větší města mají více profesionálních organizací, které se komunitní činností zabývají. Vzniká mnoho "pointů" s komunitním zaměřením – senior pointy, family pointy, dětských center, neziskových organizací s vlastním prostorem. Naše město má grantový systém, který podporuje velkou řadu organizací i jednotlivců, takže mnohdy je velmi těžké zaujmout vlastním programem

knihovny, i když s kvalitními lidmi a téměř zadarmo. Neexistuje koordinace, každý pracuje na vlastní pěst a občas je mnoho akcí naráz nebo v krátkém časovém úseku, což neprospívá návštěvnosti.“

Krajská knihovna: „V menších obcích je knihovna často jediným místem nebo jedním z mála míst komunitního života, nemají v tomto smyslu "konkurenci". Současně místní komunita či komunity jsou malé, snáze dosažitelné, komunikace s nimi je přímější. V druhém největším městě republiky máte komunitních organizací bezpočet a komunit je mnoho druhů. Je snazší adresovat skupinu řádově stovek obyvatel než deseti tisícové skupiny.“

SEVEROČESKÁ VĚDECKÁ KNIHOVNA

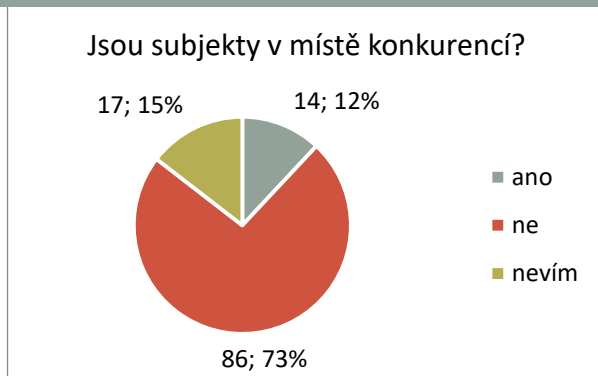
- „Nevím, jestli přirozenější, každopádně asi snazší – lidé se více znají, mají užší společenské vazby, častěji se setkávají, "vědí o sobě", zprávy se snáze šíří, v menší sociální bublině probíhá přirozenější šíření nápadů, knihovna může mnohem pružněji reagovat na vznikající potřeby... Na menším městě je i menší nabídka (konkurence) společenských a kulturních nabídek, a tím asi i vyvstává větší potřeba vzájemné spolupráce, knihovna je tam často takovým kulturním středobodem, zvláště tehdy, pokud je aktivní. Vznikají tam také často komunity zejména mladších rodin (trend stěhování do menších měst a na vesnice?), které jsou aktivní a participují na životě komunity, realizují společné akce atp. Ale i ve větších městech (v našem nevyjímaje) zvláště v posledních letech vzniká množství různých sousedských skupin, které jsou aktivní v pořádání různých akcí a setkání, tady je na knihovně, aby se dokázala na tyto skupiny napojit, nabídnout jim spolupráci, spoluúčast na akcích, pomoc nebo jen vlastní prostor.“

9. MYSLÍTE SI, ŽE DALŠÍ MÍSTNÍ SUBJEKTY JSOU PRO VAŠI KNIHOVNU KONKURENCÍ? POKUD ANO, JAK JI VNÍMÁTE?

117 odpovědí / 41 odpovědí / 17 odpovědí/

Naprostá většina dotazovaných knihoven jiné subjekty působící v místě jako konkurenci nevnímá.

V případě, že knihovny pocítují konkurenci, eventuálně očekávají, že by k ní mohlo docházet, jmenují za tuto „konkurenci“ místní spolky, kulturní a komunitní centra, obec (vytváří vlastní aktivity a s knihovnou nespolupracuje), jiné knihovny v místě (např. městská knihovna a krajská knihovna – nefunguje jednotná platforma pro předávání informací; aktivity veřejných knihoven a VŠ knihoven), školská zařízení (mimoškolní aktivity), univerzity, muzea. V některých odpovědích se respondenti zmiňují, že konkurence je příliš silné slovo, jelikož jde zároveň o potenciální partnery. Je třeba upravit svou nabídku, aby byla jedinečná, nebo vytvořit partnerství a v případě podpory komunit kooperovat.

Důvodem konkurence mohou být situace, kdy jsou oslovovány stejné cílové skupiny a jsou vytvářeny stejné/podobné programy a akce. Několik respondentů se vyjádřilo, že jiné lokální instituce nabízí lepší programy a služby. Také dochází k jisté „roztržiténosti“, lidé si mohou vybírat mezi různými subjekty, mají více možností vyžití a využívají toho.

SEVEROČESKÁ VĚDECKÁ KNIHOVNA

- kulturní a komunitní centra

10. KDE HLEDÁTE INSPIRACI PRO MOŽNOSTI A ZAMĚŘENÍ KOMUNITNÍCH AKTIVIT VE VAŠÍ KNIHOVNĚ?

108 odpovědí

Aby komunity při knihovnách fungovaly, je třeba mít kvalitní zázemí, vhodné prostory, přívětivé prostředí, případně dobrý program a vybavení. Inspiraci pro všechna zmíněná kritéria lze získat různými způsoby. Jako nejdůležitější respondenti zmiňují přímou spolupráci s komunitami, příklady dobré praxe knihoven a metodickou podporu v rámci výkonu regionálních funkcí. Řada knihoven cíleně inspiraci nevyhledává a čeká, kdy je veřejnost a komunity samy osloví. Dále knihovny vyhledávají na internetu, na sociálních sítích českých i zahraničních knihovnických organizací. Některé knihovny uvedly, že inspiraci nepotřebují, protože využívají vlastní nápady, případně spolupracují se svými čtenáři.

SEVEROČESKÁ VĚDECKÁ KNIHOVNA

- přímo ve spolupráci s komunitou/komunitami,
- v jiných knihovnách (příklady dobré praxe knihoven)
- nečekáme jen, až nás někdo osloví, ale jsme rádi, pokud se tak stane (nebráníme se žádné spolupráci)

11. SPOLUPRACUJETE V RÁMCI KOMUNITNÍ ČINNOSTI VAŠÍ KNIHOVNY S DALŠÍMI ORGANIZACEMI, INSTITUCEMI, SPOLKY, JINÝMI KNIHOVNAMI, DOBROVOLNÍKY?

71 odpovědí

Jak již bylo zmíněno výše (otázka č. 9), subjekty, které jsou považovány za jistou konkurenci v případě lokálních komunitních aktivit, se mohou stát potenciálními partnery. Respondentům byl z tohoto podnětu položen dotaz, zda s některou organizací, institucí, spolkem či jinou knihovnou spolupracují. Nejčastější odpovědi, zejména obecních knihoven, byli dobrovolní hasiči a místní školská zařízení a ZUŠ. Městské knihovny zmiňovaly častěji muzea, galerie a archiv. Mezi další odpovědi byly zařazeny místní spolky a kluby (např. Český svaz ochránců přírody, Šachový klub, Okrašlovací spolek, Zdravé město, Sportovní klub, kluby seniorů, studentské spolky), zřizovatel (obecní/městský úřad), dobrovolnické centrum, informační centrum, ČČK, Tyflocentrum, Moudrá sovička, z. s., a jiné knihovny.

KRAJSKÉ KNIHOVNY • Krajské knihovny nejčastěji zmiňovaly muzea a galerie. Řada krajských knihoven spolupracuje s dobrovolníky, kluby seniorů a s různými neziskovými organizacemi (např. Tyflocentrum). V úzkém kontaktu jsou se školami a školkami a s dalšími knihovnami.

SEVEROČESKÁ VĚDECKÁ KNIHOVNA

- „Hodně se snažíme spolupracovat s dobrovolníky (např. tvořivé dílny, Anthropoid, hry, CoderDojo), dále třeba s kavárnou Knihomolka, SPC, sousedskými spolky (Střekovské matky, Promyky), s Diakonií, Spolkem Hraničář ad.“

ZÁVĚREČNÉ ZHODNOCENÍ

Do průzkumu se zapojilo **119 veřejných knihoven** z celé ČR, z toho 11 knihoven krajských.

Největší podíl tvořily knihovny v obcích od 500 do 5 000 obyvatel.

Komunitní roli knihovny zastávají zejména tím, že **poskytují veřejný prostor, spolupracují s místními subjekty** a lokální komunity podporují v jejich rozvoji. Menší knihovny často prostorem nedisponují (tyto pak komunitní funkci neplní). Všichni respondenti z řad krajských knihoven plní komunitní funkci.

Důvodem, proč některé malé profesionální a neprofesionální knihovny neplní komunitní roli je ten, že **nedisponují dostatkem prostoru a mají nedostatek lidských zdrojů**. Mají také často malou podporu ze strany zřizovatele, tedy i **nízký finanční rozpočet**.

Na financování komunitních akcí knihovny čerpají z **různých finančních zdrojů**.

Knihovny jsou častěji spíše **oslovovány komunitami o spolupráci** s již určitým cílem, než aby samy nejprve mapovaly potřeby komunit a dle nich nastavily určitou službu.

Nejčastější cílovou skupinou knihoven jsou „děti a mládež“.

Knihovníci si myslí, že tvorba komunit je přirozenější v knihovnách menších obcí spíše než v knihovnách městských a krajských. Přesto z **průzkumu vyplynulo**, že komunitní akce se ve větší míře realizují v knihovnách ve větších městech (městské knihovny, krajské knihovny).

Knihovny spíše **nevnímají**, že by pro ně další **místní subjekty představovaly konkurenci**.

Pro inspiraci využívají knihovny různé informační sítě, ale i vlastní nápady.

Místní subjekty mohou být **důležitými partnery knihoven** v podpoře a rozvoji místních komunit.